

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษา ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมูลฝอยภายใต้แนวคิดประชาสังคม : กรณีศึกษาชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของความเป็นประชาสังคม ในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมูลฝอย โดยพิจารณาถึงบริบทของชุมชน สาเหตุของการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ผลจากการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน รวมทั้งศึกษาถึงองค์ประกอบของความเป็นประชาสังคม ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคม ในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ว่ามีลักษณะอย่างไร การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก ในบุคคลกลุ่มเป้าหมาย และ บุคคลรอบข้างกลุ่มเป้าหมาย อันได้แก่ ผู้นำอย่างเป็นทางการ ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ และ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถามทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ประชาชนในระดับครัวเรือนเกี่ยวกับการรับทราบข้อมูลการจัดการมูลฝอย พฤติกรรมการจัดการมูลฝอย การคัดแยกมูลฝอย และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย ตลอดจนความคิดเห็นต่อคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยแบ่งเนื้อหาของผลการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

- 4.1 บริบททั่วไปของชุมชน
- 4.2 การจัดการมูลฝอยของชุมชน
- 4.3 องค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน
- 4.4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน

4.1 บริบททั่วไปของชุมชน

ชุมชนกำแพงเมือง เป็นชุมชนหนึ่งในเขตรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปาง มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากที่ทำการเทศบาลนครลำปาง ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 3 กิโลเมตร

4.1.1 ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน

พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง ในปัจจุบันนั้น อดีตเป็นพื้นที่ที่มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำปาง โดยประกอบด้วยพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันถึง 4 ลักษณะ ดังนี้

พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง เป็นพื้นที่ที่เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกของนครลำปาง หรือเขากลางคันครในอดีต มีลักษณะเป็นกองดินมีมอดิน ไม้ขึ้นปกคลุมหนาที่บ จนมองดูคล้ายภูเขา ย่อมๆ มีความสูงประมาณ 10 เมตร ทอดยาวเป็นระยะทาง 1.10 กิโลเมตร ตั้งแต่ทิศเหนือจรดทิศ ตะวันออก

พื้นที่ส่วนที่สอง เป็นพื้นที่ส่วนที่อยู่ด้านในแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกมี ลักษณะเป็นป่าโปร่ง มีดินไผ่ขึ้นอยู่ทั่วไป มีทางเดินเล็กๆที่ผู้คนใช้สัญจรไปมาคดเคี้ยวไปจนถึง แนวกำแพงเมืองเดิม ในบริเวณนี้พบมีคนจีนมาทำสวนผักและปลูกกระต๊อบเล็กๆไว้เป็นเพิงที่พัก อาศัยชั่วคราวระหว่างที่มาปลูกผัก แต่ไม่ได้อาศัยอยู่ที่นี่

พื้นที่ส่วนที่สาม เป็นพื้นที่ส่วนที่เป็นคูเมืองเขากลางคันคร มีลักษณะเป็นคูน้ำมีขนาด ความกว้างประมาณ 4 เมตร และมีความลึกประมาณ 1 เมตร ทอดยาวขนานไปตามแนวกำแพง เมืองด้านทิศตะวันตก มีน้ำไหลตลอดปีมากบ้างน้อยบ้างตามฤดูกาล โดยส่วนบนของคูน้ำจะมี จอก แหน และผักตบชวาขึ้นเต็มไปหมดจนมองไม่เห็นพื้นน้ำ นอกจากนี้ในคูน้ำหลายๆ

พื้นที่ส่วนที่สี่ เป็นพื้นที่ส่วนที่อยู่ด้านนอกแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกอยู่เลย บริเวณที่เป็นคูน้ำ หรือ คูเมืองเขากลางคันครออกไป มีลักษณะเป็นป่าที่บไม่มีผู้คนอยู่อาศัย พบมีแค่ ลัดบัวป่าอาศัยอยู่อาทิเช่น พังพอน กระรอก งูสารพัดชนิด ไก่ป่า เป็นต้น เมื่อมองจากพื้นที่ในส่วนที่ 4 นี้ออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร จะเป็นพื้นที่ที่มีบริเวณกว้างมากถูกใช้เพื่อการทำนา พื้นที่ส่วนนี้เดิม ชาวบ้านที่นี่เรียกกันว่า "ที่ห้วนา" และจากการสอบถามได้ความว่าเป็นที่นาของผู้มีอันจะกินท่าน หนึ่งของจังหวัดลำปาง คือ ตระกูล ณ ลำปาง

ในปัจจุบัน พื้นที่ในส่วนที่หนึ่ง ส่วนที่สาม และส่วนที่สี่นี้ สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่ ได้กำหนดให้เป็นเขตโบราณสถานที่ได้รับการคุ้มครอง โดยพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และห้ามลักลอบขุดค้น ก่อสร้าง ซ่อมแซม บุกรุกหรือทำลาย ผู้ไต่ฝาค้นต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกิน 7 ปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาทและหากเป็น โบราณสถานที่ ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกิน 10 ปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

2) การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จากการบอกเล่าของท่านผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ถึงประวัติการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกและ ครั้งต่อมา ของชุมชนกำแพงเมือง ที่ระบุงการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนกำแพงเมือง ปรากฏได้ดังนี้

ครั้งแรกที่มีการตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้คือในปี พ.ศ. 2482 โดยมีครอบครัว ของนายอินปิ่น เสนาบุตร ได้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองเป็นครอบครัวแรก โดย อพยพย้ายมาจากชุมชนตลาดบริบูรณ์ มาทำการแคว่ถางป่าบริเวณด้านในของกำแพงเมือง จับจอง พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นของตน ทำการเกษตรโดยการปลูกผักกาดขาวและเมื่อผักโตเต็มก็จะหาบไปขาย ยังตลาดบริบูรณ์ โดยนายอินปิ่น ได้เล่าให้ฟังถึง ความเป็นอยู่ที่ยากลำบากโดยเฉพาะการเดินทาง คิดต่อกับภายนอกและการติดต่อสื่อสารกันในขณะนั้นใช้การเดินทางไปตามแนวป่าไฟ ใช้เวลาเดินทางจากที่พักไปยังตลาดบริบูรณ์ประมาณ 40 นาที การดำรงชีพในขณะนั้น ไม่มีสาธารณูปโภคใดๆ ทั้งสิ้น ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีถนน ไม่มีน้ำประปา หลังจากนั้นอีกประมาณ 1-2 ปี จึงเริ่มมีผู้อพยพเข้ามา แคว่ถางป่าใกล้ๆ ของนายอินปิ่น เพื่อใช้เป็นที่ทำกินเพิ่มขึ้นอีกมากมายหลายครอบครัว และทุก ครอบครัวล้วนยึดอาชีพเกษตรกรรมทั้งสิ้น ความเจ็บป่วยในสมัยนั้นใช้ยาสมุนไพรในการรักษาเป็นหลัก และยังมีอยู่จนถึงก่อนปี 2500 การเปลี่ยนแปลงและการติดต่อกับภายนอกเริ่มสะดวกขึ้น เมื่อมีการตัดถนนและทำถนนลูกรังเข้ามาถึงชุมชนในราวๆปี 2520 ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจึง เปลี่ยนแปลง และกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบตลาดภายนอกมากขึ้น ผู้คนเริ่มมีรถจักรยาน รถ มอเตอร์ไซด์ ใช้กันมากขึ้น และรถยนต์ก็เริ่มปรากฏตัวในชุมชน (นายอินปิ่น เสนาบุตร กรรมการ จัดการมูลฝอยของชุมชนฝ่ายสาธารณสุข, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ต่อมาในปี พ.ศ.2479 มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณที่เป็นแนวกำแพงเมืองเก่า โดยการแคว่ถางดิน ไม้ออกไป และทำการปรับหน้าดินลง แต่บางหลังก็ไม่ปรับยังคงสภาพเดิมไว้ คือยังเป็นแนวสันของกำแพงซึ่งมีลักษณะเหมือนเนินเตี้ยๆ กลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่นี้ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพการปลูกพืชผักสวนครัวโดยหาบไปขายที่ตลาดบริบูรณ์ บริเวณที่ดินบริเวณนี้ใน

ปัจจุบันไม่มีโฉนด มีเฉพาะเลขที่บ้านที่ทางเทศบาลออกให้เท่านั้น และเป็นบริเวณที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตโบราณสถานที่ได้รับการคุ้มครองเช่นกัน (นางกาช อินทะระประชา ผู้อาวุโสของชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ในปี พ.ศ. 2499 ก็มีผู้อพยพกลุ่มใหม่มาโดยนายบุญทอง นามะกุนา ได้อพยพเข้ามาแล้ววางบริเวณใกล้เคียงกับส่วนที่เป็นคูเมือง โดยจับจองที่บริเวณป่าที่บริเวณด้านนอกของกำแพงเมืองเดิมติดกับคูเมืองเขลางค์นคร ซึ่งบริเวณที่ดังกล่าวในสมัยนั้นเรียกกันว่า "ที่ห้วนนา" กลุ่มนี้หาเลี้ยงชีพโดยการรับจ้างทำนาให้กับตระกูล ณ ลำปาง ปัจจุบันที่ดินบริเวณนี้ไม่มีโฉนด มีเพียงเลขที่บ้านที่ทางเทศบาลออกให้เท่านั้น และถือเป็นเขตโบราณสถานเช่นกัน (นายทอง นามะกุนา และนางสุข นามะกุนา ผู้อาวุโสของชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ลักษณะของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองนี้ ทุกครอบครัวที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ไม่มีเลขที่บ้าน ไม่มีโฉนด อาศัยสิทธิการครอบครองโดยการขายสิทธิกันในราคาถูกๆแล้วแต่ละจะตกลงกันเอง ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง อพยพย้ายมาจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ส่วนใหญ่ย้ายมาจากแถวๆประดู่ผาซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งของชุมชนแห่งนี้ไปนี้ออกไปประมาณ 5-6 กิโลเมตร ภายหลังปี พ.ศ.2501 เป็นต้นมา ชุมชนแห่งนี้ก็เริ่มมีผู้คนอาศัยอยู่กันหนาแน่นขึ้น มีการย้ายเข้า ย้ายออก มีการขายสิทธิที่ดินกันแบบไม่มีลายลักษณ์อักษรมากขึ้น โดยเฉพาะที่ดินบริเวณเขตแนวกำแพงเมืองเดิม และด้านนอกของกำแพงเมืองที่ติดกับคูเมืองเขลางค์นคร ตัวอย่างการซื้อขายสิทธิกันเช่นกรณีของ นางเป็ง กองใจ ที่ได้อพยพมาจากชุมชนแจ้งหัวรินที่อยู่ใกล้เคียง โดยเข้ามาซื้อสิทธิถือครองบ้านต่อจากเจ้าของเดิมที่ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัดในปี พ.ศ.2503 ในราคา 2,000 บาทเท่ากับที่ดินจำนวน 15 ไร่ โดยเป็นที่ดินที่ตั้งอยู่บริเวณแนวกำแพงเมืองเก่า ลักษณะของการปลูกบ้านเรือนอาศัยปลูกตามพื้นที่เดิมคือตามแนวกำแพงเมือง ลักษณะบ้านจึงอยู่สูงกว่าพื้นของถนน โดยมีความสูงประมาณ 1.5 เมตรจากพื้นของถนน ได้เข้ามาเปิดร้านขายของชำเล็กๆ อาศัยอยู่กับหลาน 2 คน ปัจจุบันที่ดินผืนนี้ก็ไม่มีโฉนด มีเฉพาะแค่เลขที่บ้านที่ทางเทศบาลออกให้และถือเป็นเขตโบราณสถาน (นางเป็ง กองใจ ผู้อาวุโสของชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้ ก่อนที่จะมารวมตัวกันและตั้งเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการได้ ต้องใช้ระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2482 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2535 นับเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมากถึง 53 ปี จนในที่สุดชุมชนก็ได้รับการรับรองสถานภาพโดยรัฐให้เป็นชุมชนหนึ่งในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปางอย่างเป็นทางการ และได้รับการตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า "ชุมชนกำแพงเมือง" โดยได้ถือเอาความพร้อมของประชาชนภายในชุมชน และถือเกณฑ์ที่ตั้งของชุมชนเป็นหลักในการรับรองให้เป็นชุมชนในความรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปาง (นายวิระ หล่อฮนต์ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543) ลักษณะ

การขยายตัวของกาตั้งถิ่นฐานของชุมชนกำแพงเมืองนี้ กลุ่มคนที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกเป็นกลุ่มคน ที่เดิมอาศัยอยู่ในตัวเมืองลำปาง และได้อพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้ เป็นกลุ่มคนที่มีฐานะปานกลางถึงยากจน เมื่อเข้ามาจับจองที่และมีที่ดินอยู่อาศัยเป็นของตนเอง แต่ก็เป็นที่ดินเล็กๆ ดังนั้นเมื่อครอบครัวเริ่มมีการขยายขึ้น ลูกๆที่ออกเรือนจึงไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองเช่นกัน จึงเข้าไปบุกรุกที่ดินว่างเปล่าที่ทิ้งอยู่บริเวณใกล้เคียง คือบริเวณที่เป็นส่วนของกำแพงเมืองเก่าในอดีต ซึ่งในขณะนั้นมีสภาพรกร้างว่างเปล่า ที่ไม่มีคนสนใจจะอยู่อาศัยมาก่อน เพราะมีสภาพพื้นที่เป็นเนินดิน และมีลักษณะเป็นป่ารกชัฏไม่เหมาะแก่การพักอาศัย คนกลุ่มนี้จึงได้ทำการสร้างบ้านเรือน โดยบางครอบครัวมีการปรับหน้าดินลง และบางครอบครัวก็คงสภาพเดิมอยู่ ขณะเดียวกันกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจและด้านอุตสาหกรรมในตัวเมืองลำปาง จึงทำให้เกิดการหลั่งไหลของประชากรจากรอบนอกตัวเมืองลำปาง เข้ามาหาที่ทำกินในตัวเมืองมากขึ้น การทำนกออาศัยของคนเหล่านี้ก็มักจะมุ่งไปยังพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าที่ไม่มีคนสนใจจะอยู่อาศัยมาก่อน เพราะสภาพพื้นที่ไม่เหมาะแก่การพักอาศัย จึงมีผู้คนส่วนหนึ่งมุ่งมาสร้างบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองแห่งนี้ด้วย

ในปัจจุบันที่ดินว่างเปล่าที่ถูกบุกรุกเป็นที่ทำนกออาศัยในพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองแห่งนี้ ได้มีการคิดประกาศแข่งขันทะเบียนเป็น โบราณสถานของกรมศิลปากรเรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่มีการไต่เรือ อีกทั้งครัวเรือนที่ได้ตั้งบ้านเรือนไปแล้ว ยังได้รับการผ่อนผันจากทางเทศบาลนครลำปาง โดยการออกบ้านเลขที่ให้ แต่ไม่มีการออกโฉนดเอกสารสิทธิ์ที่ดิน เพราะเป็นที่โบราณสถาน ไม่มีสิทธิ์ซื้อขาย และจากการสอบถามผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวทราบว่าเกือบทุกครอบครัวมีความหวาดระแวง เมื่อทราบว่าทางราชการโดยกรมศิลปากร ได้ขึ้นทะเบียนที่ที่คนอาศัยอยู่เป็นที่โบราณสถาน ทุกครอบครัวกลัวการถูกไต่เรือ แต่ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อมั่นจากการได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมืองแห่งนี้เป็นระยะเวลาานาน จะสามารถใช้เป็นข้ออ้างต่อรองกับทางราชการได้ และถ้าใช้ถนนกำแพงเมืองเป็นเส้นแบ่งเขตของชุมชนกำแพงเมือง ก็สามารถแบ่งพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองได้เป็น 2 ส่วน คือส่วนที่อยู่ด้านในของแนวกำแพงเมืองเดิม จะเป็นที่ดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทุกหลังจะมีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน สำหรับส่วนที่อยู่บนแนวกำแพงเมืองเดิมกับส่วนที่อยู่ด้านนอกของกำแพงเมืองเดิมใกล้ๆ กับคูเมืองเวียงคั่นนคร ทุกหลังจะ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน

4.1.2 สภาพโดยทั่วไปของชุมชนกำแพงเมือง

ชุมชนกำแพงเมือง เป็นชุมชนหนึ่งในความรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปาง ในจำนวนทั้งสิ้น 30 ชุมชน อยู่ห่างจากที่ทำการเทศบาลนครลำปาง ไปทางทิศตะวันตก ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1035 ลำปาง-แจ้ห่ม ประมาณ 3 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 1.10 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดกับชุมชนประตูดาล เทศบาลนครลำปาง
ทิศใต้	ติดกับชุมชนตรอกนาสร้อย เทศบาลนครลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดกับชุมชนแจ้งหัวริน เทศบาลนครลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดกับหมู่บ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

1) ลักษณะภูมิประเทศและการตั้งบ้านเรือน

ชุมชนกำแพงเมืองมีลักษณะภูมิประเทศและการตั้งบ้านเรือนคือเป็นที่ราบลุ่มประกอบด้วยพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน 3 ลักษณะคือ พื้นที่ส่วนที่หนึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มขนานไปตามแนวถนนกำแพงเมือง ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะมีการตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่ขนานไปตามแนวของถนนกำแพงเมืองและบางส่วนดอขร่นลงไปด้านในของถนน มีซอกเล็กๆดินทะลุถึงกันโดยตลอด จำนวนการตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้มีจำนวน 40 หลังคาเรือน พื้นที่ส่วนที่สองเป็นพื้นที่ลักษณะเป็นเนินเตี้ยๆสูงกว่าแนวขตอนนประมาณ 1-2 เมตรทอดยาวขนานไปตามแนวของถนนกำแพงเมือง ต่ำบ้าง สูงบ้างคละกันไปซึ่งพื้นที่ส่วนนี้คือ พื้นที่ที่เป็นแนวสันของกำแพงเมืองเดิม มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น ส่วนใหญ่จะนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนแนวของกำแพงเมืองเดิมซึ่งมองดูเป็นลักษณะการสร้างบ้านอยู่บนเนิน มีส่วนน้อยไม่กี่หลังคาเรือนที่มีการปรับหน้าดินลงมาให้อยู่แนวราบกับพื้นของถนนกำแพงเมืองแล้วค่อยทำการสร้างบ้านเรือน จำนวนหลังคาเรือนในส่วนนี้มีจำนวน 51 หลังคาเรือน และพื้นที่ส่วนที่สามเป็นพื้นที่ลาดชันลงไปจากแนวของถนนโดยต่ำกว่าพื้นถนนกำแพงเมืองลงไปประมาณ 1.5 เมตร โดยมีคูเมืองเขากลางคันครทอดยาวขนานไปตามแนวของถนนกำแพงเมือง ลักษณะการสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่จะนิยมปลูกบ้านชั้นเดียวครึ่งไม้ครึ่งตึก และมีจำนวนครัวเรือนบริเวณนี้มีเพียง 7 หลังคาเรือนเท่านั้น ที่มีการตั้งบ้านเรือนเลียบไปตามแนวคูเมืองเขากลางคันครโดยมีทางเดินเล็กๆกันระหว่างคูเมืองกับบริเวณที่ตั้งบ้านเรือน ดังภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่ของชุมชนกำแพงเมือง

2) สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปจะมีอากาศร้อนอบอ้าวเกือบทั้งปี โดยฤดูร้อนจะเริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคมจนถึงกลางเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดร้อนถึง 43.0 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน และอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยวัดได้ 37.7 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน ฤดูฝนจะเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนรวมตลอดทั้งปีวัดได้ 1,082.2 มิลลิเมตร เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือ เดือนกันยายน วัดได้ 216.0 มิลลิเมตร ฤดูหนาวเริ่มประมาณต้นเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 3.9 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคม อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยทั้งปี 14.3 องศาเซลเซียส และพบว่าปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุดในเดือนกันยายนเท่ากับ 216.0 มิลลิเมตร ต่ำสุดในเดือนกุมภาพันธ์ 5.8 มิลลิเมตร ฝนตกตลอดปีเป็นจำนวน 111.5 วัน ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยระหว่าง 58-84 เปอร์เซ็นต์ (กรมอุตุฯ นิมิตวิทยา อ้างใน ทีม คอนซัลติ้ง เอ็นจิเนียริง บริษัทจำกัด, 2541 : 8-2)

3) การคมนาคม

การเดินทางไปชุมชนกำแพงเมือง จากเทศบาลนครลำปาง สามารถเดินทางได้สะดวกโดยทางรถยนต์ ด้วยเส้นทาง 3 เส้นทาง คือ เส้นทางที่หนึ่งเดินทางไปตามเส้นทางหลวงของแผ่นดินหมายเลข 1035 ลำปาง-แจ้ห่ม จนกระทั่งถึงทางแยกเข้าถนนวังโค้ง เลี้ยวไปตามถนนวังโค้ง จากนั้นเลี้ยวซ้ายตรงโรงฆ่าสัตว์ของเทศบาลนครลำปางเข้าสู่ถนนกำแพงเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกโดยสังเกตป้ายไม้ขนาดใหญ่ที่ระบุชื่อ "ชุมชนกำแพงเมือง"

เส้นทางที่สองเดินทางไปตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1035 ลำปาง-แจ้ห่ม จนถึงทางแยกเข้าถนนวังโค้ง เลี้ยวไปตามถนนวังโค้งถึงสี่แยกที่ตัดระหว่างถนนสุชาติ กับถนนกำแพงเมือง เลี้ยวซ้ายเข้าถนนกำแพงเมืองผ่านชุมชนประตูตลาด ผ่านเข้าสู่ชุมชนกำแพงเมืองด้านทิศเหนือโดยให้สังเกตป้ายไม้ขนาดใหญ่ที่ระบุชื่อ "ชุมชนกำแพงเมือง"

เส้นทางที่สามเดินทางไปตามถนนวังโค้ง ผ่านเข้าสู่ถนนพระเจ้าทันใจซอย 1 เลี้ยวซ้ายผ่านเข้าสู่ถนนพระเจ้าทันใจซอย 2 ผ่านวัดหนองละคอน ผ่านถนนที่ตัดข้ามบริเวณที่เป็นคูเมืองเขลางค์นคร ผ่านที่ตั้งถึงเก็บมูลฝอยรวมของชุมชน เข้าสู่ถนนกำแพงเมืองตรงช่วงกลาง ทั้งสามเส้นทาง มีระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

ส่วนการคมนาคมภายในชุมชนกำแพงเมืองนั้น มีถนนลาดยางแอสฟัลท์กว้างประมาณ 6 เมตร ผ่านที่ตั้งของชุมชนโดยพาดผ่านตั้งแต่ทิศเหนือไปจรดทิศตะวันออก มีความยาวทั้งหมด 1.10 กิโลเมตร เทศบาลนครลำปางได้จัดสรรงบประมาณเพื่อปรับปรุงและซ่อมแซมให้ในปี พ.ศ. 2535 นอกจากนั้นยังมีถนนสายเล็กๆขนาดความกว้าง 2 เมตรที่เชื่อมต่อกันระหว่างถนนกำแพงเมือง

เมืองเข้าสู่บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ต่างๆจำนวน 7 สาย ทุกสายล้วนลาดยางแอสฟัลท์หมด ได้รับงบประมาณจากเทศบาลนครลำปาง เช่นกัน ยกเว้นถนนที่แยกเข้าไปยังบ้านเรือนที่ตั้งห่างออกไป ยังเป็นถนนดินบดอัดแน่นมีขนาดความกว้าง 1 เมตร

4) ด้านสาธารณูปโภค

ได้แก่น้ำอุปโภคและบริโภค การให้บริการไฟฟ้าและโทรศัพท์ พบว่าในอดีตของกำแพงเมืองไม่มีน้ำประปาใช้ แต่มีน้ำใช้เพียงพอลดลคปี ส่วนใหญ่อาศัยน้ำบ่อ โดยเป็นบ่อน้ำบาดาลส่วนบุคคลจำนวน 12 บ่อ การใช้น้ำก็ใช้ร่วมกันในกลุ่มที่เป็นเครือญาติกัน ในช่วงหลัง ปี พ.ศ. 2535 ภายหลังชุมชนได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ เทศบาลนครลำปาง ได้เข้าไปให้บริการติดตั้งน้ำประปาในทุกหลังคาเรือนที่แจ้งความจำนงขอมา คราวเรือนที่ยังไม่มีบ่อน้ำบาดาลเป็นของตนเอง จึงหันมาใช้บริการน้ำประปาจากรัฐ ทำให้เกิดความสะดวกสบาย ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรของชุมชน มี 1 แหล่งคือ ใช้น้ำจากคูเมืองเขลางค์นครที่ผ่านช่วงกลางชุมชน ซึ่งมีปริมาณน้ำเพียงพอลดลคปี

การให้บริการติดตั้งไฟฟ้าและโทรศัพท์ภายในชุมชนกำแพงเมือง ในอดีตชุมชนกำแพงเมืองมีไฟฟ้าใช้เฉพาะบางหลังคาเรือน ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2535 เมื่อชุมชนได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ เทศบาลนครลำปาง จึงได้เข้าไปให้บริการติดตั้งไฟฟ้าให้กับหลังคาเรือนที่ยังขาดอยู่ จนครบทุกหลังคาเรือน สภาพการดำรงชีวิตภายในชุมชนดีขึ้นโดยทุกหลังคาเรือนมีไฟฟ้าใช้ สำหรับการติดตั้งโทรศัพท์นั้น ในชุมชนกำแพงเมืองมีการติดตั้งโทรศัพท์แต่ไม่ครบทุกหลังคาเรือน มีเฉพาะบางหลังคาเรือนที่มีความพร้อมและได้แจ้งความจำนงขอไปเท่านั้น

5) พื้นที่และจำนวนประชากร

ชุมชนกำแพงเมืองมีพื้นที่ทั้งหมด 1.10 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 353 คน เป็นประชากรชายจำนวน 146 คน และประชากรหญิงจำนวน 207 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 98 หลังคาเรือน

6) ลักษณะทั่วไปของประชากรที่ทำการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 82.22 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 17.78 เป็นเพศชาย ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 57.78 มีอายุระหว่าง 31-60 ปี รองลงมาร้อยละ 37.78 มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ที่เหลือร้อยละ 4.44 มีอายุต่ำกว่า 30 ปี สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ

48.89 เท่ากัน มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 3 คนลงมา และจำนวน 4-6 คน ที่เหลือร้อยละ 2.22 มีจำนวนสมาชิก 7-9 คน (ตารางที่ 1 ภาคผนวก ก.)

7) ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน

ระยะเวลาของประชาชนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมือง จากประชาชนผู้อยู่อาศัยในชุมชนกำแพงเมืองจำนวน 45 หลังคาเรือน พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 77.78 เป็นกลุ่มคนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปีขึ้นไป รองลงมาเป็นกลุ่มคนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลาน้อยกว่า 5 ปี มีจำนวนร้อยละ 15.55 และกลุ่มคนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลาระหว่าง 5-10 ปี มีจำนวนร้อยละ 6.67 (ตารางที่ 2 ภาคผนวก ก.)

8) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ใช้เป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 93 หลังคาเรือน จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนกำแพงเมืองจำนวน 45 หลังคาเรือนถึงประเภทของที่อยู่อาศัยพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 91.11 มีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านเดี่ยว และที่เหลืออีกร้อยละ 8.89 มีที่อยู่อาศัยเป็นทาวน์เฮ้าส์ ขณะเดียวกันเมื่อสอบถามถึงการเป็นเจ้าของที่พักอาศัยก็พบว่าร้อยละ 89.67 ระบุเป็นของตนเอง มีเพียงร้อยละ 13.33 เท่านั้นที่ได้เช่าอยู่ (ตารางที่ 3 ภาคผนวก ก.) นอกจากการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้วภายในชุมชนยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยใช้เป็นอาคารพาณิชย์คือเป็นร้านค้าขายของชำต่างๆ จำนวน 4 แห่ง เป็นร้านค้าผสมขายจำนวน 1 แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) จำนวน 1 แห่ง วัดของชุมชนจำนวน 1 แห่ง โรงงานทำป้ายโฆษณาจำนวน 1 แห่ง

9) ด้านการศึกษา

ในชุมชนกำแพงเมืองไม่มีสถานศึกษาดังอยู่ ส่วนใหญ่จะส่งลูกหลานไปเรียนคือถ้าการศึกษาในระดับประถมศึกษา ก็จะส่งไปเรียนที่ โรงเรียนไตรภพวิทยา โรงเรียนเทศบาล 1 โรงเรียนปงสนุก โรงเรียนพงษ์สวัสดิ์ โรงเรียนวิชชานารี และโรงเรียนเคนเนดีแมคเคนซี ซึ่งโรงเรียนทั้ง 6 แห่งนี้มีระยะทางห่างจากที่ตั้งชุมชนกำแพงเมืองประมาณ 1 กิโลเมตร มีบางส่วนนิยมส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนอนุบาลเขลางค์ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ตั้งชุมชนประมาณ 3 กิโลเมตร ส่วนการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา นั้นส่วนใหญ่จะส่งไปเรียนที่ โรงเรียนบุญญาพิทยวิทย์ โรงเรียนมัธยมเขลางค์ โรงเรียนสำปางกัลยาณี และโรงเรียนอาชีวศึกษาลำปาง ซึ่งจะอยู่ห่างจากที่ตั้งชุมชนกำแพงเมืองประมาณ 2-3 กิโลเมตร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 หลังคาเรือน พบว่ามีคนจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษามากที่สุด คือร้อยละ 73.33 การศึกษาระดับ

อนุปริญา ขึ้นไป ร้อยละ 20.00 และไม่ได้เรียนหนังสือ มีจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 6.67 (ตารางที่ 4 ภาคผนวก ก.)

10) สภาพทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของชุมชนกำแพงเมือง จัดได้ว่าเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีการผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เนื่องจากเป็นชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2535 คือเมื่อประมาณ 8 ปีมานี้เอง จากอาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 66.67 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาร้อยละ 20.00 ค้าขายและทำธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 6.67 เป็นแม่บ้าน ร้อยละ 4.44 รับราชการ และที่เหลืออีกร้อยละ 2.22 เป็นเกษตรกร ส่วนในการทำอาชีพเสริม พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 53.33 ไม่มีอาชีพเสริมรองลงมาร้อยละ 33.33 ค้าขายและทำธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 8.90 ทำการเกษตร และที่เหลืออีกร้อยละ 4.44 รับจ้างทั่วไป (ตารางที่ 5 ภาคผนวก ก.) สำหรับผู้ที่มิอาชีพรับจ้างนั้น ส่วนใหญ่มักจะออกไปทำการรับจ้างภายนอกชุมชนแบบเข้าไป เ็นกลับ ภายในชุมชนกำแพงเมืองมีโรงงานเพียง 1 แห่งเท่านั้นเป็นโรงงานทำป้ายโฆษณา มีคนงานรับจ้างจำนวน 6 คน โดยมี นายสนั่น ณ ลำปาง เป็นเจ้าของ ส่วนอาชีพค้าขายภายในชุมชน มีผู้ประกอบการอาชีพปรุงอาหารสำเร็จรูปขาย จำนวน 2 ครั้วเรือน อาชีพขายขนมหวานจำนวน 2 ครั้วเรือน โดยทั้ง 4 ครั้วเรือนจะนำสินค้าไปขายที่ตลาดหัวโค้ง ซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งชุมชนประมาณ 1 กิโลเมตรเท่านั้น มีร้านขายของชำจำนวน 4 ร้าน มีร้านตัดผมชายจำนวน 1 ร้าน และอาชีพรับราชการ ภายในชุมชนมีข้าราชการเกษียณอายุจำนวน 2 คน คือ เกษียณจากตำแหน่งลูกจ้างประจำกรมป่าไม้ และเกษียณจากตำแหน่งนักวิชาการของกรมพัฒนาชุมชน แต่ทั้งสองคนนี้ในปัจจุบันไม่มีบทบาทใดๆในชุมชน เนื่องจากคนหนึ่งมีปัญหาเรื่องสุขภาพและอีกคนหันไปประกอบอาชีพค้าขายเพชร พลอย สำหรับผู้ที่ยังรับราชการอยู่นั้นมี อาชีพพยาบาล รับราชการครู ทุนายความ ข้าราชการประจำอยู่ที่ว่าการอำเภอเมืองลำปาง และลูกจ้างประจำของการไฟฟ้าผลิตแห่งประเทศไทย การดำรงชีวิตส่วนใหญ่จะซื้ออาหารเพื่อการบริโภค โดยไปจับจ่ายซื้อของที่ตลาดหัวโค้งซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนกำแพงเมืองประมาณ 1 กิโลเมตรมีบางส่วนจับจ่ายซื้อของที่ตลาดเทศบาลซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนกำแพงเมืองประมาณ 6 กิโลเมตร หรือตลาดอื่นๆที่อยู่ในเมืองใกล้สถานที่ทำงานก่อนกลับบ้าน

สำหรับรายได้ของครัวเรือน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 ครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้รวมอยู่ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน มีจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 40 รองลงมาเป็นครัวเรือนที่มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 5,000 - 10,000 บาทต่อเดือน จำนวนร้อยละ 26.67 ครัวเรือนที่มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 10,001-20,000 บาทต่อเดือน มีจำนวนร้อยละ 20.00 และครัวเรือนที่มีรายได้รวมมากกว่า 20,000 บาทต่อเดือน มีจำนวนร้อยละ 13.33 (ตารางที่ 6 ภาคผนวก ก.)

11) ด้านการให้บริการสาธารณสุข

ในชุมชนกำแพงเมือง มีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน(ศสมช.) จำนวน 1 แห่ง และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน (อสม.) ไว้คอยช่วยเหลือผู้คนในชุมชน ที่เจ็บป่วยเล็กน้อย โดยมีจำนวน อสม.ทั้งหมด 4 คน มีนายประสิทธิ์ ราชประสิทธิ์ เป็นประธานกลุ่ม อสม.ใช้ศสมช.เป็นที่ทำการ สำหรับการรักษาพยาบาลนั้นเนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเขตเทศบาล ดังนั้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้น คนส่วนใหญ่ในชุมชนจะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลลำปาง เป็นโรงพยาบาลของรัฐอยู่ห่างจากชุมชนไปประมาณ 3 กิโลเมตร และมีบางส่วนไปรับการรักษาที่คลินิกเอกชนและโรงพยาบาลเอกชนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปาง

12) การนับถือศาสนา

ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีจำนวน 1 หลังคาเรือนเท่านั้น นับถือศาสนาอิสลาม วัดที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่ไปทำบุญจะเป็น วัดศรีล้อม วัดคันตึง วัดพระแก้ว คอนเต้าสุชาคาราม วัดหนองละคอน วัดแจ้งหัวริน และวัดคอกบัว มีจำนวนวัดหลายแห่งนี้เนื่องจากว่าประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองมีการย้ายมาจากหลายชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง อาทิจากบริเวณชุมชนศรีล้อม ชุมชนแจ้งหัวริน ชุมชนประตุม้า เป็นต้น อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่นี้ ดังนั้นเมื่อถึงเวลาทำบุญ จึงกลับไปวัดเดิมของคนที่เคยทำบุญมาก่อนหรือคนเป็นศรัทธาอยู่ ในชุมชนกำแพงเมืองมีวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนจำนวน 1 แห่ง คือวัดหนองละคอน ส่วนครอบครัวนับถือศาสนาอิสลามจะไป "วัดซีกส์" ตั้งอยู่ใกล้ที่ทำการเทศบาลนครลำปาง ห่างจากชุมชนประมาณ 3 กิโลเมตรเท่านั้น

4.1.3 ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนกำแพงเมือง เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปาง โดยตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางของเมืองและย่านธุรกิจสำคัญๆเพียงระยะทาง 3 กิโลเมตร การขยายตัวของชุมชนจึงเป็นไปค่อนข้างเร็ว มีการอพยพย้ายเข้าและออกอยู่เกือบตลอดเวลา การจัดระเบียบสังคมของชุมชน และการจัดลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของชุมชนและการได้รับการรับรองชุมชนอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2535 โดยจะขอแบ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ออกได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้

1) ช่วงที่ 1 ก่อนปี พ.ศ. 2535

ช่วงที่ 1 ก่อนปี พ.ศ. 2535 หรือก่อนการได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการของชุมชนกำแพงเมือง การจัดระเบียบสังคมของชุมชน ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการดำรงชีวิตแบบ

"หาอยู่หากิน" หรือผลิตเพื่อการบริโภค มีการจัดระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนโดยมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน นิยมไปมาหาสู่กัน มีการแบ่งปันอาหารให้กันและกันในลักษณะบ้านใกล้เรือนเคียงและในกลุ่มเครือญาติกัน ความเอื้ออาทรที่มีต่อกันเห็นได้ชัดตามคำกล่าวของ นางคำแพง เขียวทรายมูล ที่ได้เล่าให้ฟังว่า "เมื่อก่อนที่ชุมชนแห่งนี้ยังไม่ได้รับการยกฐานะเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการ ที่นี้ยังไม่มีน้ำประปา ใช้น้ำบาดาลกันบ้าง ชื่อน้ำกินบ้าง บ้านที่ได้ขุดเจาะน้ำบาดาลก็จะมีการแบ่งปันน้ำให้บ้านที่ตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียง เช่นบ้านของนายบุญช่วย บ้านของนายสนั่น บ้านของนายอินปิ่น ถือเป็นการพึ่งพาอาศัยกันเป็นกลุ่มๆ ส่วนน้ำใช้เพื่อการเกษตรและการชะล้างต่างๆส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากคูเมืองเขลางค์นคร มีความเอื้ออาทรต่อผู้ยากไร้ในชุมชนโดยการให้ความช่วยเหลือ เช่นกรณีของนางคำแพงที่มีฐานะยากจน ไม่มีรายได้อะไร สามีก็ตีเสียชีวิตไปนานแล้วและต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานเล็กๆอีก 2 คน ก็ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการของชุมชน โดยอนุญาตให้ตนสามารถใช้ที่ดินที่เป็นของชุมชนส่วนรวม ทำการปลูกผักสวนครัว เพื่อเลี้ยงชีพมาจนถึงทุกวันนี้ และผู้คนในชุมชนก็มีความเอื้ออาทรโดยการช่วยซื้อพืชผักสวนครัวที่นางคำแพงปลูกอยู่เป็นประจำ" (นางคำแพง เขียวทรายมูล ผู้อาวุโสของชุมชน, สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2543)

ด้วยวิถีชีวิตในอดีตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันนี้ ทำให้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่จึงให้การเคารพและเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน รวมถึงเคารพผู้นำชุมชนด้วย และความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติในชุมชนแห่งนี้ก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่เช่น เทศกาลสงกรานต์หรือปีใหม่เมืองก็จะมี การรดน้ำคำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เคารพนับถือ และในช่วงเย็นๆผู้คนในชุมชน จะมานั่งคุยกันตามจุ่มหรือ ม้านั่งที่ตั้งอยู่หน้าบ้าน บ้างก็อุ้มลูกอุ้มหลานมาป้อนข้าวกันไป คุยกันไป ในเรื่องศัพท์พระ สอนถามก็ได้ทราบว่าคนนี้เป็นลูกคนนี้เป็นหลานคนนั้น มีการนับเครือญาติกันอย่างเหนียวแน่น เมื่อมีใครเดินผ่านไปมาจะมีการหยุดทักทายกัน ถามสารทุกข์สุกดิบกันไป ส่วนใหญ่จะพูดคุยกันถึงข่าวคราวการเคลื่อนไหวของผู้คนในชุมชน และตัวอย่างการพึ่งพาอาศัยกันในด้านการเจ็บป่วยก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ โดยพบว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งยังนิยมที่จะรักษาอาการเจ็บป่วยของตนรวมทั้งลูกหลานของตนด้วยวิธีการของหมอพื้นบ้านจากลุงบุญช่วยที่ใช้ยาสมุนไพรและวิธีการทางไสยศาสตร์ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเชื่อถือมานาน นางจันทร์คำ ทรายมูล ได้กล่าวว่า "เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่พื้นเมืองในแต่ละปีผู้ที่เคยมารับการรักษาแล้วหายจากโรคภัยไข้เจ็บก็จะรวมกลุ่มกันรดน้ำคำหัวลุงบุญช่วยในฐานะที่เป็นหมอเมือง" (นางจันทร์คำ ทรายมูล ผู้อาวุโสของชุมชน, สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2543)

2) ช่วงที่สอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน

ชาวบ้านในชุมชนกำแพงเมืองได้มารวมตัวกัน มีการปรึกษาหารือกันและร่วมกันทำหนังสือยื่นเสนอต่อหน่วยงานเทศบาลนครลำปาง เพื่อขอให้มีการรับรองสถานภาพชุมชนอย่างเป็นทางการ และต่อมาภายหลังเทศบาลนครลำปางก็ได้รับรองสถานภาพของชุมชนอย่างเป็นทางการ และได้ตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า "ชุมชนกำแพงเมือง" ดังนั้นชุมชนกำแพงเมืองจึงได้รับการรับรองสถานภาพชุมชนโดยภาครัฐคือเทศบาลนครลำปางตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หลังจากการรับรองชุมชนอย่างเป็นทางการเรียบร้อยแล้ว เทศบาลก็ได้ให้บริการด้านสาธารณูปโภคต่างๆแก่ชุมชน มีการจัดทำเลขที่บ้านและทะเบียนบ้านแก่ชาวชุมชนที่บุกรุกอาศัยอยู่ในที่ดินของราชการและที่ตกสำรวจในชุมชนกำแพงเมือง ประชาชนในชุมชนจึงเริ่มมีโอกาสได้รับการบริการสาธารณูปโภคต่างๆเช่น การให้บริการติดตั้งไฟฟ้า โทรศัพท์ น้ำประปา ถนน การให้บริการเก็บขนมูลฝอย และการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย เป็นต้น สิ่งต่างๆเหล่านี้ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนกำแพงเมือง เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ต้องต่อสู้และช่วยเหลือตนเองมาโดยตลอด รวมทั้งจากที่ไม่เคยได้รับบริการจากหน่วยงานใดๆ มาก่อน มาเป็นการได้รับบริการต่างๆจากภาครัฐ ยังผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทุกหลังคาเรือนมีไฟฟ้าใช้ ถนนสายหลักของชุมชนก็เปลี่ยนไปจากเดิมเคยเป็นถนนสายแคบๆและมีลักษณะเป็นดินลูกรังบดอัดแน่น ก็เปลี่ยนเป็นถนนกว้างขนาด 6 เมตร ลาดยางแอสฟัลท์ ขณะเดียวกันก็ได้รับจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลนครลำปางเพื่อทำการเชื่อมต่อดถนนสายเล็กๆระหว่างถนนสายหลักคือกำแพงเมืองกับบริเวณที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหย่อมๆ ในพื้นที่ต่างๆ ในเขตที่จัดของชุมชนจำนวนทั้งหมด 7 สาย ทุกสายมีความกว้างประมาณ 3 เมตร ลาดยางแอสฟัลท์หมด ยกเว้นถนนสายเล็กๆแยกเข้าไปยังบ้านเรือนที่ตั้งห่างกลุ่มออกไป ได้รับจัดสรรเพียงถนนดินอัดบดแน่นมีความกว้างประมาณ 1 เมตรเท่านั้น นับว่าเป็นความสะดวกสบายที่เพิ่มเข้ามาในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน และต่อมาก็ได้มีการคัดเลือกประธานชุมชนตามระเบียบของชุมชนในเขตเทศบาล ซึ่งต่อมา นายบุญช่วย นามกุลนา ก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานชุมชน พร้อมได้รับสิทธิในการคัดเลือกกรรมการของชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มตัวแทนในการประสานงานต่างๆจากภาครัฐ ทำให้เกิดกลุ่มคนกลุ่มใหม่ขึ้นมาในชุมชนกำแพงเมืองคือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการของชุมชน (นางสาวสุภาพ ไสยวงศ์ หัวหน้างานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ยังคงมีอยู่ในชุมชนเช่น ด้านการรักษา โดยยังมีชาวบ้านที่เจ็บป่วยเล็กน้อย หรือหาสาเหตุการเจ็บป่วยไม่ได้ และบ้างก็ไม่รับการรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วอาการไม่ทุเลา ก็หันมารับการรักษาแบบพื้นบ้านจากนายบุญช่วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาอาศัย ที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชน

ท่ามกลางกระแสความเจริญก้าวหน้าของชุมชน และสังคมโดยรอบชุมชน หรือความสัมพันธ์ที่มีความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชนกำแพงเมือง อีกตัวอย่างหนึ่งที่จะมาประกอบในที่นี้คือ การรวมพลังร่วมแรงร่วมใจกัน จัดหาเงินมาสร้างศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ของชุมชนในปี พ.ศ.2535 ที่สืบเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณของเทศบาลนครลำปางให้ชุมชนกำแพงเมือง จำนวน 2,000 บาทเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ ส่วนศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนนั้น ชุมชนต้องจัดหาสถานที่เอง นายบุญช่วยในฐานะผู้นำชุมชนในขณะนั้นเป็นผู้ริเริ่มจัดทำคำป้าขึ้น เพื่อหาเงินมาสร้างศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน โดยได้ปรึกษาหารือเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการของชุมชน เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว จึงได้แจ้งข่าวไปยังประชาชนที่อยู่ในชุมชนได้รับทราบ และต่อมาก็ได้จัดงานทอดผ้าป่าขึ้นมาในชุมชน ผลจากการจัดทำผ้าป่าครั้งนี้ได้รับเงินทั้งสิ้น 30,000 บาท และได้รับปูนซิเมนต์ อีกจำนวนหนึ่ง หลังจากนั้นผู้คนในชุมชนก็ได้มาช่วยกันคนละไม้คนละมือในการก่อสร้างที่ทำการศูนย์ฯจนเสร็จเรียบร้อย หลังจากสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ศูนย์ฯแห่งนี้ก็ได้กลายเป็นศูนย์สาธารณสุขประจำชุมชนในแทบทุกกิจกรรม ขณะเดียวกันก็เป็นที่ทำกรของคณะกรรมการชุมชนอีกด้วย และถูกใช้งานมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นตัวอย่างความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ อีกตัวอย่างหนึ่ง

ความสัมพันธ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนปรากฏให้เห็นอีกเช่นกันในงานประเพณีต่างๆของชุมชน เช่น ประเพณีขึ้นช้างหรือประเพณีลอยกระทงประจำปี ก็แสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คนในชุมชน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยทำกระทง บ้างก็ส่งตัวแทนมาช่วย โดยชุมชนจัดเป็นกิจกรรมประจำปี มีการนำอาหารว่างมาเลี้ยงกันตลอดช่วงของการจัดทำกระทง บรรดาภาคเป็นกันเอง สนุกสนานเฮฮา โดยงบประมาณในแต่ละปีได้รับจากทางเทศบาลจัดสรรในชุมชนประมาณ 3,000-5,000 บาทต่อปี ที่เหลือชุมชนต้องจัดหาเพิ่มเติมเองโดยมีผู้บริจาคสมทบ

4.1.4 กลุ่มและองค์กรต่างๆในชุมชน

ชุมชนกำแพงเมือง มีองค์กรต่างๆในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยองค์กรที่เป็นทางการคือองค์กรของหน่วยงานทางราชการได้จัดตั้งขึ้นเพื่อการเมือง การปกครอง และการพัฒนาในด้านต่างๆของชุมชน และองค์กรที่ไม่เป็นทางการคือองค์กรชาวบ้านจัดตั้งขึ้นมาเอง อาจด้วยความสนใจและต้องการแก้ปัญหา หรือด้วยเหตุผลอื่นๆ

1) องค์กรที่เป็นทางการ มีดังนี้

ก. คณะกรรมการชุมชน เป็นกลุ่มที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นโดยอาศัยตามระเบียบการปกครองของแผนพัฒนาท้องถิ่น สำนักบริการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวง

มหาดไทย คณะกรรมการของชุมชนกำแพงเมืองหุดแรกจึงได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2535 จากการที่ชุมชนแห่งนี้ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ มีจำนวนทั้งหมด 7 คน โดยมีประธานชุมชน 1 คน มีรองประธานชุมชน 1 คน มีกรรมการชุมชนอีกจำนวน 5 คน คณะกรรมการหุดแรกนี้ ได้ทำหน้าที่บริหารชุมชนภายใต้การนำของนายบุญช่วย นามกุลนา มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2535-2543 เป็นระยะเวลา นานถึง 8 ปี จึงได้ทำการปรับระบบการทำงานใหม่เพื่อให้มีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลง และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ การเจริญเติบโตของชุมชน และความจำเป็น เพื่อรองรับต่อการขยายพื้นที่ และการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชน ขณะเดียวกัน ก็เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้นด้วย ดังนั้น ในวันที่ 15 พฤษภาคม 2543 จึงได้มีประชุมคณะกรรมการเพื่อปรึกษาหารือขอเปลี่ยนแปลงกรรมการชุมชนหุดใหม่เพื่อผลิต เปลี่ยนหมุนเวียนกันทำงาน หลังจากการประชุมปรึกษาหารือ ที่ประชุมก็ได้กรรมการหุดใหม่ โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ รวม 8 ฝ่ายดังนี้ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการคลัง ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายพัฒนา และ ฝ่ายที่ปรึกษา

การเพิ่มขึ้นของจำนวนคณะกรรมการหุดใหม่ จากหุดเดิมที่มีเพียง 7 คน เป็นจำนวน 20 คน ซึ่งส่วนใหญ่ของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเข้ามาใหม่จะเป็นคนรุ่นใหม่ ที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กรรมการชุมชนหุดนี้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่มากขึ้น กว้างขวาง โดยมีการคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในชุมชนด้วย การคัดเลือกกรรมการหุดใหม่นี้ประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองเป็นผู้คัดเลือกและจะอยู่ในวาระ 5 ปี คณะกรรมการแต่ละฝ่ายจะได้ดำเนินการ หรือมีบทบาทก็ต่อเมื่อมีกิจกรรมของชุมชน

ข. กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนี้จะมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม และมีจำนวนสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุทั้งหมดจำนวน 30 คน มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุขึ้นในชุมชน เดือนละ 1 ครั้ง โดยใช้ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมด้านต่างๆ เช่น กิจกรรมด้านสุขภาพ มีการตรวจสุขภาพทั่วไป ให้บริการชั่งน้ำหนัก วัดความดันโลหิต ให้บริการตรวจสุขภาพเบื้องต้น เมื่อมีปัญหาด้านสุขภาพส่งพบแพทย์ต่อไป โดยการส่งต่อผู้ที่ป่วยมารับบริการตรวจที่โรงพยาบาล กิจกรรมด้านสวัสดิการให้คำปรึกษาในด้านสวัสดิการต่างๆ จัดทำบัตรผู้สูงอายุ ประสานงานกับประชาสงเคราะห์จังหวัด เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาส กิจกรรมสนับสนุนการกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่จังหวัดลำปางได้จัดขึ้นด้วย ซึ่งผู้สูงอายุทุกคนก็ยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ (กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2543 : ศ.ส.13)

ค. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเทศบาลนครลำปาง คณะกรรมการชุมชนมีประธานกลุ่ม 1 คน และมี อสม.ที่ทำหน้าที่อีกจำนวนทั้งหมด 4 คน อสม.ทุกคนได้รับการอบรมสาธารณสุขด้านต่างๆจากเทศบาลนครลำปางอยู่เป็นระยะๆเช่นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2542 ที่ผ่านมา เทศบาลนครลำปาง ได้เชิญ อสม. ของชุมชนกำแพงเมืองเข้ารับการอบรมในโครงการป้องกันและควบคุมโรคมาเร็งค์และเมื่อเดือนธันวาคม 2542 ที่ผ่านมาได้เข้ารับการอบรมโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกเฉลิมพระเกียรติ เขตเทศบาลนครลำปาง ปี 2542 (กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, 2543 : คปสอม.22) ซึ่ง อสม.ที่ได้ผ่านการอบรมทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านสาธารณสุขมูลฐานของชุมชน เปิดให้บริการแก่ชุมชน ณ ที่ สสมช.ทุกวันในช่วงเย็น

ง. กลุ่มสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ถูกจัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ คือ ประชาสงเคราะห์จังหวัด มีประธานชุมชนเป็นหัวหน้า มีประชาชนในชุมชนได้รับการสงเคราะห์รวมจำนวน 8 คน ให้ได้รับการสนับสนุนเงินช่วยเหลือคนละ 300 บาทต่อเดือน ใช้วิธีการจ่ายเงินโดยการโอนเข้าบัญชีของประชาชนผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์ในแต่ละรายโดยตรง

จ. กลุ่มแม่บ้านประจำชุมชนกำแพงเมือง ถูกจัดตั้งขึ้น โดยหน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลนครลำปาง มีหัวหน้ากลุ่ม และมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 20 คน ไม่มีกิจกรรมเฉพาะของกลุ่มที่ชัดเจน คงมีเฉพาะกิจกรรมที่ได้รับการชี้แนะจากทางเทศบาลนครลำปางเท่านั้น โดยได้สนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้านในชุมชนกำแพงเมืองได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมด้านวิชาการ และวิชาชีพต่างๆที่ทางเทศบาลนครลำปางได้จัดขึ้นเป็นระยะๆเช่น เมื่อเดือนมกราคม 2542 ที่ผ่านมาได้เชิญผู้นำสตรีในชุมชนเข้าร่วมโครงการอบรมผู้นำสตรีในชุมชน เพื่อควบคุมด้านสุขภาพอาหาร โดยเข้ารับการอบรมจำนวน 2 วัน และในเดือนกันยายน 2542 ที่ผ่านมา ได้เชิญผู้นำสตรีของชุมชนเข้ารับการอบรมในโครงการป้องกันและควบคุมโรคมาเร็งค์ปากมดลูกและมะเร็งเต้านม ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน จึงไม่มีกิจกรรมอะไร นอกจากจะได้รับการร้องขอ ให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆกับทางเทศบาลนครลำปาง ซึ่งแม่บ้านทุกคนก็ยินดีให้ความร่วมมือ (นางแจ่ม ไซมมงคล ที่ปรึกษากรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ฉ. กลุ่มสวัสดิการทำปื้หมัก จัดตั้งขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกำแพงเมือง กับ หน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลนครลำปาง มีผู้ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่ม และมีคณะกรรมการของชุมชนจำนวน 20 คนเป็นคณะกรรมการร่วม โดยได้รับการสนับสนุนสาร EM จากทางเทศบาลนครลำปางเป็นระยะๆ แล้วแต่ทางชุมชนจะเสนอขอรับการสนับสนุนไป และในปี 2543 นี้ ทางชุมชนได้ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจำนวน 6,000 บาท เพื่อใช้ในการดำเนินงาน และมีการย้าย

สถานที่ราชการทำป้ายหมักเพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัว ขณะนี้การทำป้ายหมักจึงต้องหยุดชะงักชั่วคราวก่อน

2) องค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ

กลุ่มฌาปนกิจศพชุมชนกำแพงเมือง คือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการโดยคณะกรรมการชุมชนกำแพงเมือง มีนายบุญช่วย นามกุลนา เป็นประธานกลุ่ม เก็บค่าธรรมเนียมศพละ 50 บาท มีสมาชิกเข้าร่วมจำนวน 78 หลังคาเรือน ชกเว้นประชาชนที่มีอาชีพรับราชการจะไม่เข้าร่วม ทั้งนี้เพราะมีสวัสดิการของข้าราชการอยู่แล้ว จำนวนเงินที่รวบรวมได้คือครั้ง เป็นจำนวนเงิน 3,900 บาท (นางสุข คงมา กรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนฝ่ายคลัง, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

4.2 การจัดการมูลฝอยของชุมชน

การจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ถือเป็นกิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2543) กิจกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นวิถีการปฏิบัติที่อยู่ในกิจวัตรประจำวันของผู้คนในชุมชนกำแพงเมืองไปแล้ว และกิจกรรมดังกล่าวได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบที่สามารรถอธิบายได้ดังนี้

4.2.1 สาเหตุการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมูลฝอย

สาเหตุที่ชุมชนกำแพงเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยนั้น เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 สืบเนื่องมาจาก ชุมชนต้องเผชิญกับสภาพปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชน จากการให้บริการเก็บรวบรวมมูลฝอยของเทศบาลนครลำปาง ที่ไม่สามารถทำการเก็บรวบรวมมูลฝอยจากชุมชนได้อย่างครบถ้วน ก่อให้เกิดผลกระทบมากมายตามมา คือเกิดมูลฝอยเหลือตกค้างอยู่ภายในชุมชน มูลฝอยเหล่านี้เกิดการเน่าเปื่อย ส่งกลิ่นเหม็น รบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชน และกีดขวางทางจราจร เกิดความยากลำบากในการสัญจรไปมา เป็นที่สนระอุจากต่อผู้พบเห็นจำนวนมาก อีกทั้งในชุมชนกำแพงเมือง เป็นชุมชนที่นิยมเลี้ยงสุนัข โดยส่วนใหญ่จะไม่กักขังไว้ แต่ปล่อยให้สุนัขวิ่งเล่นพ่วนอยู่ตามถนนสายต่างๆ ในชุมชน สุนัขเหล่านี้ จะทำการคุ้ยเขี่ยมูลฝอยที่ถูกนำมากองรวมไว้ เกิดการชื้อแย่งเศษอาหารที่อยู่ภายในถุง ทำให้มูลฝอยเหล่านี้เน่าเหม็น รกเรื้อยราดเกลื่อนเต็มพื้นถนนเหล่านี้ถือเป็นผลกระทบที่ประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองต้องประสบเกือบทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝน ปัญหาดังกล่าวจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น สาเหตุก็เนื่องมาจาก เทศบาลไม่สามารถเข้ามาทำการเก็บรวบรวมมูลฝอยที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ทุกวัน

นายบุญช่วย นามกุลนา ผู้ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานชุมชนอยู่ ได้กล่าวถึงสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นว่า "คณะกรรมการชุมชนได้รับการร้องเรียนและร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมืองมาหลาย โดยเฉพาะประชาชนที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณ 2 ฟากของถนน จะร้องเรียนมาบ่อยมากเพราะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด" ส่วนนายอินปิ่น เสนาบุตร ผู้อำนวยการฝ่ายสาธารณสุข ได้กล่าวเสริมถึงสาเหตุของปัญหาว่า "สาเหตุของปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชุมชนของเรามีลักษณะภูมิประเทศและการตั้งบ้านเรือนมีลักษณะคล้ายกังวาล มีถนนกำแพงเมืองเป็นถนนสายหลัก ซึ่งเปรียบเสมือนแกนกระดูกกลางของตัวปลา ขณะเดียวกันก็มีถนนสายเล็กๆที่แยกออกไปจากถนนกำแพงเมือง ไปยังบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ทั้งสองฟากของถนนกำแพงเมือง เปรียบเสมือนก้างปลาเล็กๆ แยกออกมาตลอดทั้ง 2 ข้าง จากภูมิประเทศและที่ตั้งดังกล่าวของชุมชน ทำให้การเก็บขนมูลฝอยของเทศบาลฯ ที่ใช้รถ 6 ล้อ เปิดข้างเทท้ายขนาด 8 ลบ.หลา ซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่ ไม่สามารถนำรถเข้าไปทำการเก็บขนมูลฝอยได้ จึงต้องใช้แรงงานคน คือพนักงานเก็บขนประจำรถ เดินเข้าไปเก็บตามถนนสายเล็กๆ แล้วมาเทใส่รถอีกทีหนึ่ง ก่อให้เกิดความล่าช้าในการเก็บขนมาก" พร้อมกันนี้ นายบุญช่วย ประธานชุมชนก็ได้กล่าวเสริมเพิ่มเติมอีกว่า "ดูเคยถามพนักงานเก็บขนมูลฝอยของเทศบาล ถึงความไม่สม่ำเสมอในการเก็บรวบรวมมูลฝอยในชุมชนกำแพงเมือง เจ้าพนักงานบอกว่า บางวันจุดเก็บมูลฝอยในที่อื่นๆ มีปริมาณมูลฝอยอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความล่าช้าในการเก็บขน โดยเฉพาะบริเวณตลาดสด ทำให้การเข้ามาเก็บขนมูลฝอยในชุมชนกำแพงเมือง มักจะมาไม่ทันเนื่องจากเทศบาลได้กำหนดเวลาในการเก็บมูลฝอยจากชุมชนกำแพงเมือง เป็นจุดเก็บขนในเที่ยวที่ 2 ของเทศบาล ในช่วงเวลาระหว่างเวลา 04.28 ถึงเวลา 05.30 น.เท่านั้น" (นายบุญช่วย นามกุลนา ประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยชุมชน และนายอินปิ่น เสนาบุตร กรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ด้วยปัญหาและผลกระทบดังกล่าว จึงเป็นแรงผลักดันให้นายบุญช่วย นามกุลนา ได้แสดงความเป็นผู้นำของชุมชนอย่างเป็นทางการของตนออกมา โดยได้แสดงความคิดเห็นในปัญหาการตกค้างของมูลฝอยในชุมชน ทั้งต่อประชาชนทั่วไปในชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆในชุมชน เช่นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รวมทั้งได้ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหานี้ โดยเฉพาะชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากของถนนกำแพงเมือง เพื่อขอความเห็นร่วมในการแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชน โดยเสนอให้ชุมชนได้จัดการแก้ไขปัญหภายในชุมชนเอง และจากการสัมภาษณ์ของผู้ศึกษา ถึงมูลเหตุที่ทำให้เกิดแนวความคิดในการแก้ปัญหานี้ นายบุญช่วยเล่าว่า "ผมคิดว่าชุมชนกำแพงเมืองของเราจะจัดการกับปัญหานี้ได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือของทุก

คนในชุมชน" (นายบุญช่วย นามกุลนา ประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543) และเมื่อคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนได้รับทราบถึงแนวคิดดังกล่าว ได้แสดงความคิดเห็นแตกต่างกันมากมาย และสุดท้ายได้เห็นพร้อมกันว่า ชุมชนกำแพงเมืองของเรายังไม่มีความพร้อมในเรื่องความรู้ อีกทั้งไม่มีงบประมาณที่จะมาใช้ในการบริหารจัดการ จึงทำให้คณะกรรมการชุมชนไม่สามารถรับเอาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการจัดการมูลฝอยด้วยตัวของชุมชนเองมาปฏิบัติได้ จึงเกิดแนวความคิดว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความเห็นร่วมจากผู้นำชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง นายบุญช่วยจึงนำความคิดนี้ไปปรึกษาขอความร่วมมือจาก นายเสริม การินตะ ซึ่งเป็นประธานชุมชนประจวบคัล ที่มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนกำแพงเมืองทางด้านทิศเหนือ และได้ไปปรึกษาขอความร่วมมือจาก นายหรั่ง ปาโกวงศ์ ประธานชุมชนบ้านคางม่อนกระทิง ที่มีที่ตั้งชุมชนห่างออกไป โดยมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนตรอกนาสร้อย ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนกำแพงเมืองทางด้านทิศใต้ ประธานของทั้ง 2 ชุมชนนี้รู้จักและสนิทสนมกับนายบุญช่วย ประธานชุมชนกำแพงเมืองเป็นอย่างดี อีกทั้งได้ประสบกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยในชุมชนของคนเช่นเดียวกัน เมื่อได้รับทราบแนวทางในการแก้ไขปัญหา ที่เห็นว่าสมควรกระทำ ประธานชุมชนทั้ง 3 แห่ง คือ นายบุญช่วย นายเสริม และนายหรั่ง จึงได้ชักชวนกันนำความคิดนี้ไปปรึกษาเพื่อขอความเห็นและความร่วมมือในการแก้ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานของเทศบาลนครลำปางในสมัยนั้น โดยได้ชี้แจงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบของปัญหาที่มีต่อชุมชน พร้อมเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่อที่ประชุมประจำเดือนของเทศบาลนครลำปางด้วย และเมื่อเทศบาลนครลำปาง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการจัดการสาธารณสุขของชุมชนได้รับทราบปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาที่ชุมชนต้องการ ก็มีความเห็นว่า สมควรให้การสนับสนุนอย่างยิ่ง โดยสนับสนุนทั้งในด้านการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการมูลฝอยที่ถูกคั่ง สนับสนุนงบประมาณ รวมถึงวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหามูลฝอยของชุมชนเองได้

การที่ชาวบ้านในชุมชนกำแพงเมืองได้พยายามที่จะช่วยเหลือตนเองในการแก้ปัญหาการตกค้างของมูลฝอยที่เกิดขึ้นโดยผ่านองค์กรของชุมชนของคนซึ่งคือคณะกรรมการชุมชนซึ่งมาจากตัวแทนของชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของผู้คนในชุมชน แสดงถึงศักยภาพการพึ่งพาตนเองได้ขององค์กรชุมชนเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา รวมถึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้นำชุมชนในขณะนั้น ที่ได้ร่วมกันดำเนินการหาวิธีการต่อสู้กับปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญอยู่เป็นระยะเวลานาน ด้วยการประสานความร่วมมือของกลุ่มพันธมิตรที่ประสบกับปัญหาเช่นเดียวกันกับคนในชุมชนใกล้เคียง ทั้งนี้เพื่อสร้างพลังร่วมในการแก้ไขปัญหามูลฝอยของชุมชนด้วยกัน นำไปสู่การต่อรองกับหน่วยงานของภาครัฐว่า การรวมตัวกันแก้ไขปัญหามาแบบเครือข่ายที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั้น

สามารถจะทำให้เกิดพลังในการแก้ไขปัญหของชุมชนได้ ซึ่งความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งที่เป็น กำลังทรัพย์และกำลังความคิด ตลอดจนความรู้ในด้านการบริหารจัดการ จากหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ ภายนอกชุมชน จึงถือเป็นก้าวแรกของการเริ่มต้นการแก้ปัญหาที่ดีของชุมชน และเป็นการแก้ปัญหา ในลักษณะเครือข่ายของชุมชนในเขตเทศบาลนครลำปางที่ประสบกับปัญหาาร่วมกัน มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

4.2.2 การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน

เมื่อเกิดปัญหาการตกค้างของมูลฝอยขึ้นในชุมชนกำแพงเมือง และเกิดการรวมกลุ่มเพื่อ ปรึกษาหารือถึงวิธีการแก้ปัญหา บนพื้นฐานที่ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐ ในการให้ความช่วยเหลือ ถือเป็น การสร้างพลังของชุมชนที่ประสบปัญหาเดียวกัน มาร่วมกันต่อรอง กับภาครัฐ เพื่อนำทรัพยากรต่างๆเข้ามาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มกันตั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 และสามารถดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนที่อยู่ ใกล้เคียงซึ่งประสบกับปัญหาเช่นเดียวกัน และได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆจากเทศบาลนคร ลำปางเป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาเทศบาลนครลำปาง ก็ได้หาหน่วยงานภาคเอกชน คือโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ให้เข้ามาร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน แก้ไขปัญหาการจัดการมูลฝอยของชุมชนทั้ง 3 แห่งมากขึ้น โดยให้การสนับสนุนทั้งในรูปของ งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนสิ่งจำเป็นต่างๆในการดำเนินงาน (นายอำนาจ สันเทพ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543) ผู้ศึกษาสามารถอธิบายถึงพัฒนาการ ของการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ปี พ.ศ. 2541และ ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน ได้ดังนี้

1) การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ในปี พ.ศ. 2540

เมื่อชุมชนกำแพงเมือง ได้รับความร่วมมือจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่ประสบ ปัญหามูลฝอยตกค้างในชุมชนเช่นเดียวกัน คือ ชุมชนประตูตาลและชุมชนบ้านดงม่อนกระทิง รวม ทั้ง ได้รับความเห็นชอบจากเทศบาลนครลำปางในการดำเนินงานจัดการมูลฝอยในชุมชนนั้น ต่อมา เทศบาลนครลำปาง ได้ขอความร่วมมือไปยังโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนา แห่งสหประชาชาติ (UNDP) เพื่อขอให้สนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆในการดำเนินงาน รวมทั้งการสนับสนุนด้านวิชาการแก่ชุมชนทั้งสามแห่ง ทำให้ชุมชนกำแพงเมืองพร้อมด้วย ชุมชนเครือข่ายความร่วมมือกัน เริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการประชุมคณะกรรมการ ชุมชนเพื่อหาบุคคลเข้ามารับผิดชอบในการจัดการมูลฝอย ซึ่งมติของที่ประชุมให้ใช้ทีมของคณะ

กรรมการของชุมชนที่แต่งตั้งไว้แล้วจำนวน 7 คน ทำหน้าที่เพิ่มเติมอีกบทบาทหนึ่งคือ บทบาทของ คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน และต่อมาคณะกรรมการฯ ได้เริ่มกระบวนการจัดการ การจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง โดยได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ คือเทศบาลนครลำปาง และภาคเอกชน คือโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. ความร่วมมือจากเทศบาลนครลำปาง และ โครงการความช่วยเหลือจาก สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) แก่ชุมชนกำแพงเมือง

- การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยแก่คณะกรรมการจัดการ มูลฝอยของชุมชน ในหัวข้อต่างๆดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับการทิ้งและพัฒนาตนเองของชุมชน การ ทำงานเป็นทีม การทำงานแบบช่วยกันคิดและระดมความคิด และมูลฝอยกับสัมมาอาชีวะ ส่วน ความรู้เฉพาะด้าน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับมูลฝอยและสิ่งแวดล้อม และการประกอบอาชีพจากมูลฝอย โดยวิทยากรผู้มาร่วมให้ความรู้มาจากหลากหลายหน่วยงาน ได้แก่ จากฝ่ายต่างๆของเทศบาลนคร ลำปาง จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง องค์กรเอกชนในพื้นที่ พระภิกษุสงฆ์ บริษัทร่วมทุน ชนบทจำกัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ (เทศบาลเมืองลำปาง, 2540)

- การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติการมูลฝอยให้ แก่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยเจ้าหน้าที่จากเทศบาลนครลำปางและผู้แทนจากโครง การความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้ร่วมกันชี้แนะการ จัดทำแผนปฏิบัติการมูลฝอยของชุมชนให้แก่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองใน เดือนมิถุนายน 2540 ซึ่งการจัดทำแผนฯของชุมชนนี้ถือเป็นการเรียนรู้เชิงวิชาการที่จะเข้ามาช่วยใน การออกแบบความคิดในการจัดการมูลฝอยของชุมชนให้กับคณะกรรมการของชุมชน ดังคำบอกเล่า ของนายบุญช่วย นามกุลนา ประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ที่ได้กล่าวว่า"การจัดทำ แผนปฏิบัติงานการจัดการมูลฝอยของชุมชนที่ได้ทำออกมาหลังจากได้รับการชี้แนะแล้วนั้น ก็เพื่อ แสดงให้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครลำปางและผู้แทนจาก UNDP มองเห็นว่า ชุมชนกำแพงเมือง ของเราก็มีความสามารถที่จะจัดการมูลฝอยด้วยตนเองได้" โดยมีรายละเอียดของแผนฯ (แผนจัดการ มูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง 2540, เทศบาลนครลำปาง) ดังนี้

แผนการตลาด ให้บริการเก็บรวบรวมมูลฝอยข้างถนนตลอดสาย พร้อมทั้งเก็บรวบรวมมูลฝอยจากครัวเรือน ภายในชุมชนกำแพงเมือง

แผนการเงินและแผนดำเนินการ มีพนักงานจำนวน 2 คน ค่าแรงงาน คนละ 3,600 บาทต่อเดือน ค่าเก็บมูลฝอย หลังคาเรือนละ 20 บาทต่อเดือน (โดยขอสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลนครลำปาง)

อุปกรณ์ที่ต้องการใช้ รถสามล้อถีบจำนวน 1 คัน จอบจำนวน 2 อัน ปุ้งกี้น้ำจำนวน 2 อัน ไม้กวาดจำนวน 2 อัน ถังใส่ขยะจำนวน 1 ใบ (โดยขอสนับสนุนจากเทศบาลนครลำปาง)

วิธีการทำงาน เก็บขยะ 1 วัน ทำความสะอาดและค้ายู๊ว้า 1 วัน สลับกันไปและทำการรวบรวมมูลฝอยที่เก็บได้ไปทิ้งในถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชน

อัตราการเก็บมูลฝอย จะเก็บอัตราค่าธรรมเนียมจากการเก็บขนมูลฝอยในอัตรา 20 บาทต่อเดือนต่อหลังคาเรือน ยกเว้นหลังคาเรือนที่มีปริมาณมูลฝอยมาก คณะกรรมการมีมติให้เก็บในอัตรา 40 บาทต่อเดือนต่อหลังคาเรือน

ทั้งนี้จากแผนปฏิบัติการจัดการมูลฝอยซึ่งชุมชนกำแพงเมืองได้จัดทำขึ้นข้างต้นนั้น คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองได้ทำข้อตกลงกับเทศบาลนครลำปางในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมมูลฝอย คือชุมชนกำแพงเมืองจะทำการเก็บรวบรวมมูลฝอยจากแต่ละครัวเรือนในชุมชน แล้วนำมารวมไว้ในถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชนที่เทศบาลนครลำปางให้การสนับสนุน เพื่อรอการเก็บรวบรวมไปกำจัดยังสถานที่กำจัดของเทศบาลนครลำปาง ในทุกวัน

- การให้สิ่งสนับสนุนต่างๆ แก่ชุมชนกำแพงเมือง เพื่อนำมาใช้ในการจัดการแก้ปัญหามูลฝอยของชุมชน ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ถังคอนเทนเนอร์สำหรับเป็นถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชน ราคา 50,000 บาท
2. รถจักรยานสามล้อถีบ เพื่อใช้เป็นพาหนะในการเก็บขนมูลฝอยจากแต่ละครัวเรือนจำนวน 1 คัน ราคา 7,500 บาท
3. เงินกองทุนหมุนเวียนจำนวน 100,000 บาท ตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานตามโครงการฯ พร้อมสนับสนุนงบประมาณ เพื่อเป็นค่าจ้างแก่ผู้ทำการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน จำนวน 2 คนๆละ 3,500 บาทต่อเดือน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2540
4. การให้ค่าโอกาสแก่ชุมชน โดยขกวันการเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการเก็บมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ซึ่งเดิมการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนมูลฝอยในระดับครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาลฯ จะเก็บในอัตราหลังคาเรือนละ 15 บาท และต่อไปปรับเป็นหลังคาเรือนละ 20 บาท ตามประกาศเทศบาลนครลำปาง ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2540 ค่าธรรมเนียมที่ได้จากการจัดเก็บนี้ เทศบาลจะไม่เรียกเก็บจากชุมชน แต่จะมอบให้คณะกรรมการของชุมชน ที่ทำหน้าที่เก็บเงินแทนเทศบาล และให้นำเงินที่เก็บได้นี้ไปบริหารในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนต่อไป

5. วัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่จำเป็นในการดำเนินงาน ได้แก่ รางใส่ขยะ จำนวน 3 ใบ จอบ จำนวน 1 อัน เสียมจำนวน 1 อัน มีดจำนวน 1 ค้อน ไม้กวาดทางมะพร้าวจำนวน 3 อัน ถังคัดแยกมูลฝอยตัวอย่างจำนวน 1 ชุดๆละ 4 ใบ ประกอบด้วยถังโครงเหล็กเพื่อคัดแยก กระดาษ พลาสติกจำนวน 2 ใบ ถึงพลาสติกโพธิ์เอทิจิตินสำหรับใส่มูลฝอยเปียกและแห้ง จำนวน 2 ใบ และสนับสนุนถุงพลาสติกสีดำเพื่อเป็นตัวอย่างในการรวบรวมมูลฝอยอย่างถูกสุขลักษณะแก่ ประชาชนในชุมชนอีกด้วย จะเห็นได้ว่าสิ่งสนับสนุนต่างๆที่ได้รับจากเทศบาลนครลำปางและ โครงการ UNDP ดังรายละเอียดข้างต้นนั้น ก็เพื่อมุ่งหวังที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ บริหารสาธารณะของชุมชนอย่างแท้จริงและสามารถพึ่งตนเองได้ในการจัดการมูลฝอยตามความ ต้องการของชุมชน

ข. กระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน

เริ่มจากคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองได้เริ่มการ ประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายของชุมชน เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยในชุมชน พร้อมขอความร่วมมือจากประชาชนโดยให้แต่ละครัวเรือนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยเสียค่าธรรมเนียมมูลฝอย ใน อัตราหลังคาเรือนละ 20 บาทต่อเดือน และสำหรับหลังคาเรือนที่มีปริมาณของมูลฝอยในปริมาณมาก ชุมชนจะขอเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราหลังคาเรือนละ 40 บาทต่อเดือน และขอให้สมาชิกทุกครัว เรือนได้จัดเตรียมภาชนะรองรับมูลฝอย มาวางไว้บริเวณหน้าบ้านของคน เพื่อสะดวกแก่การเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชน

คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ได้แจ้งให้ประชาชนในชุมชน กำแพงเมือง ได้รับทราบถึงสถานที่ตั้งของถังเก็บรวบรวมมูลฝอยรวมของชุมชน โดยตั้งอยู่ ณ บริเวณ ที่คินสาธารณะประโยชน์ของชุมชน ใกล้ๆ กับคูเมืองเขลางค์นคร และขอความร่วมมือจากทุกครัว เรือน ได้ช่วยคัดแยกมูลฝอยในครัวเรือนของตน ตามประเภทของมูลฝอยคือมูลฝอยเปียก มูลฝอย แห้ง และมูลฝอยอันตราย โดยมูลฝอยแห้งที่คัดแยกได้ ให้เก็บรวบรวมไว้รอจำหน่าย ให้แก่ทนาย และรถซาเล้ง หรือรถประเภทอื่นๆ ที่เข้ามารับซื้อของเก่าในชุมชน เพื่อเป็นรายได้เสริมของแต่ละ ครัวเรือน ส่วนมูลฝอยที่เหลือจากการคัดแยกให้ทิ้งลงในถังเก็บมูลฝอยในแต่ละครัวเรือน เพื่อรอให้ พนักงานเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชนมาทำการเก็บขน รวบรวมไปทิ้งยังถังเก็บรวบรวมมูลฝอย รวมของชุมชนต่อไป จากนั้นพนักงานเก็บขนมูลฝอยของเทศบาลนครลำปางจะมาทำการเก็บขนไป กำจัดโดยต่อไป ซึ่งในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองนั้น มี 3 ขั้นตอน ดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมมูลฝอยจากระดับครัวเรือน เริ่มต้น เมื่อครัวเรือนแต่ละครัวเรือนทำการคัดแยกมูลฝอย โดยมีมูลฝอยส่วนหนึ่งที่เหลือทิ้งแล้วให้ ประโยชน์ไม่ได้ และบางครัวเรือนที่ไม่มีการคัดแยกมูลฝอยก็จะมีมูลฝอยที่เหลือทิ้งจากการบริโภค

มูลฝอยที่เหลือทิ้งจากครัวเรือนที่ทำการคัดแยก และไม่ได้คัดแยกนั้นจะถูกนำมาทิ้งลงในถังรองรับ มูลฝอยของครัวเรือน โดยแต่ละครัวเรือนจะนำออกมาตั้งวางไว้หน้าบ้านของคนในตอนกลางคืน เพื่อให้หน่วยเก็บขนมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ซึ่งใช้รถสามล้อเป็นพาหนะ ทำการเก็บขน มูลฝอยจากถังรองรับมูลฝอยในแต่ละครัวเรือนที่เป็นสมาชิก ในช่วงระหว่างเวลา 02.00 ถึง 04.00 น. มีความถี่ในการเก็บขนคือวันเว้นวัน โดยมีพนักงานเก็บขนจำนวน 2 คน ในระยะแรกที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนา แห่งสหประชาชาติ (UNDP) ผ่านเทศบาลนครลำปาง ใน ปี พ.ศ. 2540 นั้น พนักงานเก็บขนมูลฝอย จะได้รับเงินเดือนคนละ 3,600 บาทต่อเดือน และเมื่อโครงการฯ สิ้นสุดลงในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 แล้ว ทางชุมชนกำแพงเมืองได้นำเงินที่ได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมมูลฝอยในแต่ละครัวเรือนๆ ละ 20 บาท มาบริหารจัดการ โดยเก็บเข้าเป็นเงินกองกลางของชุมชนเพื่อใช้บำรุงสาธารณูปโภค ต่างๆ ในชุมชน ในอัตราที่เก็บคือเดือนละ 500 บาท ส่วนที่เหลือให้พนักงานเก็บขนแบ่งคนละครึ่ง เพื่อเป็นเงินเดือนของพนักงาน ซึ่งจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2543) พนักงานเก็บขนมูลฝอยก็ยังได้ รับเงินเดือนอยู่โดยเฉลี่ยคนละ 3,600-4,000 บาท ส่วนมูลฝอยแห้งที่คัดแยกจำหน่ายได้ ชุมชนมอบ ให้พนักงานเก็บมูลฝอยได้บริหารจัดการกันเอง โดยไม่ต้องนำเข้าเป็นรายได้ของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมมูลฝอยในระดับชุมชน เมื่อพนักงาน ในหน่วยเก็บขนมูลฝอยของชุมชน ได้ทำการเก็บขนมูลฝอยในแต่ละครัวเรือนไปเรียบร้อยแล้ว ก็จะ นำมูลฝอยที่เก็บรวบรวมได้มาทำการคัดแยกประเภทดังนี้ มูลฝอยแห้งประเภทกระดาษที่สะอาดอยู่ ทุกชนิด ประเภทขวดแก้วทุกชนิดและทุกขนาด ประเภทขวดพลาสติกทุกชนิดและทุกขนาด และ ประเภทโลหะชนิดต่างๆ ส่วนที่เหลือจากการคัดแยกแล้ว พนักงานจะเททิ้งลงในถังรองรับ มูลฝอยรวมของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่คั่นสาธารณะของชุมชน ใกล้ๆ กับคูเมืองเก่า เลยจากถนน กำแพงเมืองเข้าไปประมาณ 6 เมตร ถังรองรับมูลฝอยรวมของชุมชนนี้ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 20 ตารางวา มีลักษณะเป็นถังคอนเทนเนอร์ขนาดใหญ่มีความจุ 8 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งชุมชนได้รับการ สนับสนุนจากโครงการ UNDP ผ่านเทศบาลนครลำปาง ในปี พ.ศ. 2540 มูลฝอยแห้งประเภทต่างๆ ที่ ได้การคัดแยกนี้ คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน จะนำไปขายให้แก่ร้านรับซื้อของเก่าที่ตั้งอยู่ นอกชุมชน เมื่อได้รับเงินจากการขาย จะนำมาเป็นค่าบำรุงสาธารณูปโภคต่างๆ ในชุมชนต่อไป เช่น ค่าหลอดไฟที่ฟ้ที่ถนน ฯลฯ และจากการสอบถาม นายบุญช่วย ประธานคณะกรรมการกำจัดมูลฝอย ของชุมชน ทำให้ได้ทราบข้อมูลว่า "การขายมูลฝอยแห้ง ทำให้ชุมชนกำแพงเมืองสามารถมีเงินเก็บ ได้ถึงประมาณ 1,000-1,500 บาทต่อเดือน" (นายบุญช่วย นามกุลนา ประธานคณะกรรมการจัดการ มูลฝอยของชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

ขั้นตอนที่ 3 การติดตามและประเมินผลการจัดการมูลฝอย ในปี พ.ศ. 2540 ของชุมชนกำแพงเมือง นั้น คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้ร่วมกับบุคคลภายนอก คือเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครลำปาง และเจ้าหน้าที่โครงการ UNDP ทำการติดตามการดำเนินงานกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนในช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง รวมทั้งหมด 4 ครั้ง ส่วนเดือนสุดท้ายคือธันวาคม พ.ศ. 2540 เป็นการประเมินผลการจัดการมูลฝอยของชุมชน สำหรับการติดตามการดำเนินงานจัดการมูลฝอยภายในชุมชนโดยคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองเอง ได้มีการติดตามผลงานเป็นระยะๆ สม่าเสมอ โดยกำหนดให้มีการประชุมคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการจัดการมูลฝอย โดยมีความถี่ เดือนละ 1 ครั้ง รวมจำนวน 5 ครั้ง ใช้จ่ายเงินเป็นค่าเครื่องดื่มและอาหารว่าง ครั้งละ 150 บาท รวมเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด 750 บาท ผลที่ได้จากการติดตามและประเมินผลการจัดการมูลฝอย ในปี พ.ศ. 2540 พบว่าชุมชนกำแพงเมืองสามารถแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนได้ และมีการดำเนินกิจกรรมการจัดการมูลฝอย ที่ทำให้การบริการเก็บขนมูลฝอยจากระดับครัวเรือนของชุมชนกำแพงเมืองมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ประชาชนในชุมชนได้รับความสะดวกและรวดเร็วในการเก็บขนมูลฝอยจากครัวเรือนของตน ไม่มีมูลฝอยตกค้าง ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคัดแยกมูลฝอย ยังผลให้ชุมชนกำแพงเมืองมีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้นกว่าเดิม

2) การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชนใน ปี พ.ศ. 2541

จากการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ในปี พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมามีชุมชนที่ประสบกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยร่วมดำเนินการคือ ชุมชนประตูศาล และชุมชนบ้านดงม่อนกระทิง ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 ได้มีชุมชนอีก 2 แห่ง สนใจการแก้ปัญหาการจัดการมูลฝอย ได้ขอเข้ามาศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอยในชุมชนคือ ชุมชนนาก่วมเหนือ และ ชุมชนศรีชุม ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือการจัดการมูลฝอยในระดับชุมชนในเขตเทศบาลนครลำปางขึ้นมา เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนทั้ง 5 แห่งเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการมูลฝอย โดยเทศบาลนครลำปางได้สนับสนุนสิ่งต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการมูลฝอยของชุมชนเพิ่มเติมในปี พ.ศ.2541 ดังนี้

ก. ตัวอย่างถังรองรับเพื่อคัดแยกมูลฝอยในชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชุมชนละ 1 ชุด ชุดละ 5 ใบ เพื่อคัดแยกมูลฝอยในชุมชน 5 ประเภทคือ ประเภทกระดาษ แก้ว พลาสติก ขยะเปียก และมูลฝอยแห้ง

ข. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานจัดการมูลฝอยให้แก่ชุมชนอื่นๆที่อยู่ในเขตเทศบาลฯ ได้รับทราบ โดยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของเทศบาล

ค. วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆในการดำเนินงานดังต่อไปนี้ ไม้กวาดทางมะพร้าว จำนวน 10 อัน มีดคายหญ้า จำนวน 2 เล่ม จอบ จำนวน 2 อัน เสียม จำนวน 2 อัน เหย่ง จำนวน 5 ใบ บั้งก็ จำนวน 5 ใบ และที่ตัดพง จำนวน 3 อัน

ง. งบประมาณค่าจ้างคนกวาดเก็บรวบรวม และ ขนส่งมูลฝอยภายในชุมชนฯละ 3 คนในอัตราเงินเดือนเดือนละ 4,000 บาทเป็นระยะเวลา 3 เดือน

จ. นำคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ไปศึกษาดูงานตามโครงการคัดแยกมูลฝอยในเขตเทศบาลนครลำปางระหว่างวันที่ 25-26 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 จำนวน 3 แห่งคือ บ้านแพะหนองแดง ตำบลทุ่งผาขย บ้านห้วยหลด ตำบลชมพู ซึ่งทั้งสองแห่งเป็นสถานที่กำจัดมูลฝอย ที่เทศบาลนครลำปาง ได้จ้างเอกชนดำเนินการฝังกลบ และสถานที่รับซื้อมูลฝอยเหลือใช้ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกคือ ร้านกิตติศักดิ์พาณิชย์ (นงลักษณ์พาณิชย์) ตำบลปงแสนทอง (นางสาวสุภาพ ไสยวงศ์ หัวหน้างานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

สำหรับการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ในปี พ.ศ. 2541 นี้ ได้มีการขยายพื้นที่ดำเนินการจัดการมูลฝอยเพิ่มเติมจาก 96 หลังคาเรือน เป็น 200 หลังคาเรือน โดยครอบคลุม บ้านเรือนที่ตั้งอยู่บนถนนพระเจ้าทันใจ ซอย 1 (ซอยเจ้าเอ็นดู) ถนนพระเจ้าทันใจ ซอย 2 และบริเวณท่าวาสุกรีสร้างใหม่ บนถนนพระเจ้าทันใจ ด้านหลังโรงฆ่าสัตว์ นอกจากนี้ชุมชนกำแพงเมืองยังได้ทำความตกลงร่วมกับชุมชนประตูดาลที่มีอาณาเขตติดกัน โดยคณะกรรมการมูลฝอยของชุมชนทั้งสอง มีความเห็นพร้อมกันว่า ชุมชนทั้งสองแห่งต่างเป็นชุมชนขนาดเล็ก แต่ละชุมชนมีรายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมมูลฝอยไม่เพียงพอแก่ค่าใช้จ่ายในการจัดการกับมูลฝอยภายในชุมชน ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะรวมชุมชนทั้งสองให้เป็นชุมชนเดียวกันในการจัดการมูลฝอย ทั้งนี้โดยมีการนำงบประมาณ ตลอดจน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ได้รับจัดสรรมาจากเทศบาลนครลำปาง และโครงการ UNDP มาใช้ร่วมกัน มีการตั้งถังคอนเทนเนอร์หรือถังขยะรวมของชุมชนไว้ในที่เดียวกัน โดยกำหนดให้มีการตั้งไว้ในที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนกำแพงเมืองซึ่งอยู่ตรงรอยต่อระหว่างชุมชนทั้ง 2 แห่ง

3) การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชนในปี พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน

เทศบาลนครลำปาง ได้ให้ความร่วมมือโดยได้ชี้แนะให้ชุมชนกำแพงเมืองมีการแปรรูปมูลฝอยให้เป็นปุ๋ยหมักเพิ่มเติมขึ้นอีกกิจกรรมหนึ่ง ทั้งนี้โดยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์

ของกิจกรรม ดังกล่าวคือ เพื่อลดปริมาณมูลฝอยเปียกที่ถูกนำมาทิ้งในถังมูลฝอยรวมของชุมชน โดยแนะนำให้ชุมชนนำมูลฝอยเปียกที่เกิดขึ้น มาแปรรูปทำเป็นปุ๋ยหมัก ซึ่งได้แก่ เศษอาหาร เศษผลไม้ และเศษวัชพืชต่างๆที่เหลือทิ้งและถูกทิ้งแล้วในชุมชน คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนโดย นายบุญเลิศ ประเจริญ รองประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอย ได้กล่าวว่า "เมื่อได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของเทศบาลแล้ว คณะกรรมการฯ ได้นำข้อเสนอดังกล่าวเข้าที่ประชุม ซึ่งที่ประชุมของคณะกรรมการจัดการมูลฝอย มีมติเห็นชอบด้วย และให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าควรทดลองทำดู เพราะในชุมชนของเรามีปริมาณมูลฝอยเปียกค่อนข้างมากอยู่แล้วจากผู้ประกอบอาชีพขายอาหารและขายขนม" เมื่อที่ประชุมคณะกรรมการจัดการมูลฝอยมีมติเห็นด้วย จึงได้ส่ง นายบุญช่วย นามกุลนา ประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอย และนายบุญเลิศ ประเจริญ รองประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอย เข้ารับการฝึกอบรมจากเทศบาลนครลำปาง รวมทั้งได้ไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ได้มีการจัดทำกรแปรรูปมูลฝอยให้เป็นปุ๋ยหมักไปแล้ว เมื่อทั้งสองคนนำความรู้ที่ได้ไปอบรมและศึกษาดูงานกลับมาเสนอให้ที่ประชุมคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้รับทราบ คณะกรรมการฯ ได้ขอความร่วมมือจากผู้ประกอบอาชีพขายอาหารสำเร็จรูปจำนวน 2 ครัวเรือน และ ผู้ประกอบการขายขนมหวานจำนวน 2 ครัวเรือน รวมเป็น 4 ครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมือง ให้ร่วมมือในกิจกรรมดังกล่าว โดยการคัดแยกมูลฝอยเปียกที่เป็นประเภทเศษพืช ผัก ผลไม้และเศษอาหาร ที่เหลือจากการปรุงอาหารและทำขนมแล้ว ให้แยกเก็บไว้ในถังรองรับต่างหากไม่ให้ปะปนกับมูลฝอยอื่นๆ เพื่อรอให้พนักงานเก็บขนมูลฝอยของชุมชนไปเก็บขนมา และนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักของชุมชนโดยรวมต่อไป การดำเนินงานที่ผ่านมามีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2543) ชุมชนกำแพงเมือง สามารถผลิตปุ๋ยหมักได้ และนำมาจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน มีเงินในกองทุนจำนวน 6,000 บาท สำหรับนำมาใช้หมุนเวียนซื้อสารจุลินทรีย์ EM และวัสดุที่อื่นๆที่จำเป็น และภายหลังจากการดำเนินงานดังกล่าวผ่านมาระยะหนึ่ง นายบุญเลิศ ประเจริญ รองประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอย ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า "กิจกรรมการแปรรูปมูลฝอยเปียกให้เป็นปุ๋ยหมัก เป็นกิจกรรมที่ดี และมีประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม สมควรที่จะจัดทำโดยต่อไป" (นายบุญเลิศ ประเจริญ รองประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน, สัมภาษณ์ กันยายน 2543)

ความร่วมมือที่ชุมชนกำแพงเมืองได้รับจากเทศบาลนครลำปางในปี พ.ศ. 2542 นั้นนอกจากจะได้รับการชี้แนะและการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปมูลฝอยให้เป็นปุ๋ยหมักแล้ว เทศบาลนครลำปางยังได้นำคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนทุกคน ไปศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอยในสถานที่ต่างๆ ดังนี้ สถานที่กำจัดมูลฝอยของเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ครั้ง สถานที่กำจัดมูลฝอยของเทศบาลนครพนาศนิคม จังหวัดชลบุรี จำนวน 1

ครั้ง และ ทัศนศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอย การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ และการมีส่วนร่วมพัฒนาของประชาชน ของเทศบาลเชียงราย จังหวัดเชียงราย จำนวน 1 ครั้ง

นอกจากนี้ ได้มีผู้สนใจจากทั้งในประเทศและต่างประเทศมาศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอยในชุมชนกำแพงเมือง ดังนี้

- ในประเทศ มีคณะนักศึกษาปริญญาตรี จากสถาบันราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง จำนวน 3 คณะ มาศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอยของชุมชน และคณะนักศึกษาปริญญาโทนานาชาติจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 คณะมาศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอยของชุมชน

- ต่างประเทศ มีคณะนักศึกษาปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยนาโงย่า ประเทศญี่ปุ่นจำนวน 1 คณะมาศึกษาดูงานการจัดการมูลฝอยของชุมชน (นางสาวสุภาพ ไสยวงศ์ หัวหน้างานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2543)

4.2.3 ผลการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน

เพื่อให้ได้รับทราบถึงผลของการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์ประชาชนในระดับครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 ครัวเรือน ประกอบด้วย ข้อมูล การรับทราบข้อมูลการเริ่มต้นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน พฤติกรรมการจัดการมูลฝอย พฤติกรรมการคัดแยกมูลฝอย การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน และความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ตลอดจนผลที่ได้จากการติดตาม และสรุป ประเมินผลการดำเนินงานของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง คือ เทศบาลนครลำปาง โครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน

1) การรับทราบข้อมูลการเริ่มต้นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน

การพิจารณาผลของการรับทราบข้อมูลการเริ่มต้นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง สามารถพิจารณาได้จากข้อคำถามคือ การรับทราบข้อมูลการเริ่มต้นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน วัตถุประสงค์ของกิจกรรม ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ การให้ความร่วมมือในการจัดการมูลฝอย ตลอดจนการเข้าร่วมในกิจกรรม หรือเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ของชุมชน ปรากฏผลว่า (ตารางที่ 7 ภาคผนวก ก.)

ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 คนพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.49 รับประทานอาหารเริ่มต้นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง แต่ไม่ทราบว่า เริ่มต้นเมื่อใด กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 40.00 ทราบข้อมูลกิจกรรมการจัดการมูลฝอย และยังทราบอีกว่า กิจกรรมนี้เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 มีกลุ่มตัวอย่างเพียงจำนวนร้อยละ 11.11 ตอบว่าไม่ทราบเลย และเมื่อสอบถามถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการจัดการมูลฝอย พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 37.78 ระบุว่าเพื่อให้ครัวเรือนได้ทำการคัดแยกมูลฝอย และร้อยละ 37.78 เช่นกันบอกว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนสะอาดขึ้น ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เหลืออีกร้อยละ 24.44 ให้คำตอบว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

ส่วนผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากกิจกรรมการจัดการมูลฝอยนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 62.22 ตอบว่า ทำให้ครอบครัวมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นจากการขายมูลฝอยแห้ง รองลงมาจำนวนร้อยละ 13.34 ตอบว่าทำให้ลดปริมาณขยะของชุมชนลงร้อยละ 11.11 เท่ากัน ระบุว่าเพื่อทำให้ชุมชนสะอาดขึ้น และไม่ทราบว่าชุมชนจะได้ผลประโยชน์อะไร ส่วนที่เหลือร้อยละ 2.22 ตอบว่า ทำให้ชุมชนได้เงินจากการทำกิจกรรมการจัดการมูลฝอย สำหรับการให้ความร่วมมือในการจัดการมูลฝอยของชุมชนนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 84.45 ตอบว่าให้ความร่วมมือในการคัดแยกมูลฝอย ร้อยละ 11.11 ตอบว่าไม่ทราบ และร้อยละ 4.44 ระบุว่าให้ความร่วมมือในการช่วยประชาสัมพันธ์การคัดแยกมูลฝอย

ในส่วนของ การเข้าร่วมในกิจกรรม หรือเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ของชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ มากกว่า 1 กิจกรรม ซึ่งกิจกรรมที่มีผู้เข้าไปร่วมมากที่สุดคือ การเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจศพ จำนวน ร้อยละ 27.85 และร้อยละ 18.99 เท่ากัน เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ และเคยเข้าร่วมในงานปีใหม่ ที่ชุมชนกำแพงเมืองจัดให้มีขึ้นทุกปี ณ บริเวณลานด้านหน้าชุมชน ร้อยละ 12.66 เคยเข้าร่วมในกิจกรรมการทำความสะอาดถนนภายในชุมชนในวันที่ 12 สิงหาคมและวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี ร้อยละ 7.59 เคยเข้าร่วมในงานวันเด็กที่ทางชุมชนกำแพงเมืองได้จัดให้มีขึ้นทุกปี ณ บริเวณลานด้านหน้าชุมชน ร้อยละ 6.33 เคยร่วมแรง ร่วมบริจาคเงิน และปูนซีเมนต์ เพื่อก่อสร้างศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ร้อยละ 5.06 เคยเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการมูลฝอยซึ่งเทศบาลนครลำปางได้จัดขึ้นที่ชุมชน และที่เหลืออีกร้อยละ 2.53 เคยเข้าร่วมในกิจกรรมการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ของประมงจังหวัด

2) พฤติกรรมการจัดการมูลฝอยในระดับครัวเรือน

การพิจารณาพฤติกรรมการจัดการมูลฝอยในระดับครัวเรือนของประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองนั้น พิจารณาจากวิธีการกำจัดมูลฝอยในครัวเรือน กรณีกำจัดมูลฝอยเองใช้วิธีการอย่างไร ด้วยเหตุผลใด ความต้องการใช้หน่วยบริการเก็บมูลฝอยของชุมชน และความถี่การให้บริการในการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน ซึ่งปรากฏผลว่า (ตารางที่ 8 ภาคผนวก ก.)

วิธีการกำจัดมูลฝอยในครัวเรือนซึ่งกระทำเป็นประจำในครัวเรือนนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ใช้บริการหน่วยเก็บขนมูลฝอยของชุมชนร่วมกับการกำจัดเองในกรณีที่เป็นประเภทพืช และ กิ่งไม้แห้งต่างๆ และที่เหลือร้อยละ 20.00 กำจัดเอง

ส่วนกรณีกำจัดมูลฝอยเองในครัวเรือนนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.50 ใช้วิธีกองรวมกันแล้วเผา ร้อยละ 6.25 เท่ากัน นำไปทิ้งในถังขยะรวมของชุมชนและนำไปหมักทำปุ๋ย เหตุผลที่ต้องกำจัดเองนั้นพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 ตอบว่าเพราะมีปริมาณมูลฝอยน้อย และร้อยละ 6.25 เท่ากันระบุว่า เพราะบ้านตั้งอยู่ใกล้กับจุดที่ตั้งถังขยะรวมของชุมชนจึงสะดวกที่จะเดินไปทิ้งเอง และต้องการนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก

เมื่อพิจารณาถึง ความต้องการใช้หน่วยบริการเก็บมูลฝอยของชุมชน และความถี่การให้บริการในการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 71.88 มีความต้องการใช้หน่วยบริการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน และร้อยละ 28.12 ไม่ต้องการ สำหรับความถี่ในการให้บริการในการเก็บขนมูลฝอยของชุมชนนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 86.67 ระบุมีความเหมาะสมแล้วในการนำมูลฝอยไปทิ้งวันเว้นวัน เนื่องจากมีปริมาณมูลฝอยน้อย ซึ่งจะตรงกับกำหนดการเก็บขนของรถหน่วยเก็บขนมูลฝอยของชุมชน ส่วนกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 11.11 ระบุว่า การเก็บขนมูลฝอยของชุมชนยังไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่มูลฝอยที่บ้านของคนจะเป็นมูลฝอยเปียกไม่อยากเก็บไว้ในบ้าน จึงต้องการให้มีรถเก็บขนมูลฝอยของชุมชนมาเก็บทุกวัน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 2.22 ตอบว่าไม่ทราบและไม่ได้ใช้บริการ

3) พฤติกรรมการคัดแยกมูลฝอยของประชาชนในระดับครัวเรือน

การพิจารณาพฤติกรรมการคัดแยกมูลฝอยของประชาชนในระดับครัวเรือน ประกอบด้วยข้อคำถาม ปริมาณมูลฝอยโดยเฉลี่ยต่อวัน การคัดแยกมูลฝอยตามประเภทของมูลฝอย ประเภทของมูลฝอยที่คัดแยก การใช้ประโยชน์จากมูลฝอย และแหล่งที่นำมูลฝอยแห้งที่คัดแยกแล้วไปขาย ปรากฏผลว่า (ตารางที่ 9 ภาคผนวก ก.)

ในการสำรวจปริมาณมูลฝอยโดยเฉลี่ยต่อวัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 75.56 มีปริมาณของมูลฝอย 1-3 ลิตร รองลงมาร้อยละ 11.11 มีปริมาณ 4-6 ลิตร ร้อยละ

6.67 มีปริมาณ 10-12 ลิตร ร้อยละ 4.44 มีปริมาณ 7-9 ลิตร และที่เหลือร้อยละ 2.22 มีปริมาณ มูลฝอยมากกว่า 12 ลิตรต่อวัน ส่วนการคัดแยกมูลฝอยตามประเภทของมูลฝอย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการคัดแยกทุกครั้งโดยคิดเป็นร้อยละ 57.78 รองลงมาร้อยละ 33.33 มีการคัดแยกเป็นบางครั้ง และที่เหลือร้อยละ 8.89 ไม่ได้คัดแยก

สำหรับประเภทของมูลฝอยที่คัดแยกนั้น ในมูลฝอยเปียก พบว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 77.78 ได้ทำการคัดแยกมูลฝอยเปียก เช่น เศษอาหาร เศษพืชผักผลไม้ ออกจากมูลฝอยประเภทอื่นๆ ส่วนที่เหลืออีกจำนวนร้อยละ 22.22 ไม่ได้คัดแยก ส่วนมูลฝอยแห้ง ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 95.56 คัดแยกมูลฝอยแห้ง เช่น เศษกระดาษ หนังสือพิมพ์ เศษผ้า เศษแก้ว พลาสติก ออก ก่อนที่จะนำไปทิ้ง ที่เหลือร้อยละ 4.44 ไม่ได้คัดแยกมูลฝอยแห้ง โดยได้นำไปทิ้งรวมกับมูลฝอยอื่นๆ และในกรณีของมูลฝอยอันตราย ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 86.67 มีการคัดแยกถ่านไฟฉายเก่า กระป๋องสเปรย์ กระป๋องยาฆ่าปลวก และยานิโคไลต์ ออกจากมูลฝอยชนิดอื่นๆ โดยใส่ถุงแยกไว้ต่างหาก แต่ยังมีทั้งปนในถังรองรับใบเดียวกัน ซึ่งมีประจำไว้ในแต่ละครัวเรือน สำหรับหลอดไฟฟ้าที่เสื่อมสภาพแล้วนั้น มีหลายๆครัวเรือน ได้ทำการแยกใส่ถุงโดยใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ห่อหุ้มก่อน ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เศษแก้วจากหลอดไฟบาดมือผู้ที่ทำการเก็บขนมูลฝอย และอีกร้อยละ 13.33 ไม่มีการคัดแยกประเภทของมูลฝอยอันตราย

ในการใช้ประโยชน์จากมูลฝอย ซึ่งพบว่าจากมูลฝอยเปียก ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่าง คือ ร้อยละ 68.69 มีการคัดแยกมูลฝอยเปียก ประเภทเศษอาหาร เศษพืชผักผลไม้ แล้วนำไปทิ้ง มีเพียงร้อยละ 26.67 เท่านั้นที่คัดแยกแล้วนำไปใช้เลี้ยงสัตว์ได้แก่ สุนัข เป็ด และไก่ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 4.44 เมื่อแยกแล้วได้นำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก สำหรับมูลฝอยแห้ง เช่น ขวดพลาสติก แก้ว เศษผ้า โถหะ และกระดาษชนิดต่างๆ นั้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 82.22 เมื่อทำการคัดแยกแล้วนำไปขาย ร้อยละ 11.11 นำไปทิ้ง และที่เหลือร้อยละ 6.67 นำไปแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ และในส่วนของมูลฝอยอันตราย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.56 นำไปทิ้งร่วมกับขยะทั่วไป และร้อยละ 4.44 แยกทิ้งต่างหาก

สำหรับแหล่งที่นำมูลฝอยแห้งที่คัดแยกแล้วไปขาย ส่วนใหญ่ร้อยละ 45.95 ได้รวบรวมขายให้กับหาบเร่ที่มารับซื้อของเก่าตามบ้าน รองลงมาร้อยละ 24.32 ขายให้กับรถขนถัง ร้อยละ 18.92 นำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่าที่ตั้งอยู่นอกชุมชน ร้อยละ 8.11 ยกให้ฟรีๆ กับผู้ที่ประกอบอาชีพหาขยะในชุมชน และที่เหลืออีกร้อยละ 2.70 ขายให้กับรถสองแถวที่มารับซื้อของเก่า

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน

การพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ประกอบด้วยข้อคำถาม การเคยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน การชักชวนให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน เข้าร่วมในกิจกรรมจัดการมูลฝอยของชุมชน การเสนอแนะวิธีการจัดการมูลฝอยหรือข้อบกพร่องต่างๆ ให้คณะกรรมการจัดการมูลฝอยรับทราบ การบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ หรือร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมการจัดการมูลฝอย รวมทั้งความยินดีและเต็มใจของสมาชิกในครัวเรือนในการให้ความร่วมมือแก่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ปรากฏผลว่า (ตารางที่ 10 ภาคผนวก ก.)

ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 86.67 เคยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยเช่น การรณรงค์ทำความสะอาดบริเวณไหล่ถนนกำแพงเมืองทั้งสองข้างในวันแม่แห่งชาติ วันที่ 12 สิงหาคมและวันพ่อคือวันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งชุมชน ได้จัดขึ้นทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยคณะกรรมการของชุมชนจะประกาศให้ทราบทางหอกระจายข่าวของชุมชน และ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ก็ได้ทำกิจกรรมในประเภทของการกวาดถนน คายหญ้าที่ขึ้นสูงบริเวณไหล่ของถนน และช่วยกันทำความสะอาดบริเวณจุดที่ตั้งถังมูลฝอยรวมของชุมชนและบริเวณที่ตั้งถังรองรับมูลฝอยของครัวเรือนของตน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เหลืออีกร้อยละ 13.33 ระบุว่าไม่เคยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน สำหรับในกรณีของการชักชวนให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านได้เข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 68.89 เคยทำการชักชวน ส่วนที่เหลือร้อยละ 31.11 ตอบว่าไม่เคยชักชวน

สำหรับการเสนอแนะวิธีการจัดการมูลฝอยหรือข้อบกพร่องต่างๆ ให้คณะกรรมการจัดการมูลฝอยได้รับทราบ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 53.33 ตอบว่าไม่เคย แต่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.67 ตอบว่าเคย และเมื่อสอบถามต่อถึงเรื่องที่เคยเสนอแนะไป กลุ่มตัวอย่างจะให้ข้อมูลตรงกันคือประมาณปี 2540 ที่ผ่านมากomiteeการชุมชนได้นำถังรองรับมูลฝอยจำนวน 5 ใบ มาตั้งบริเวณช่วงกลางของถนนกำแพงเมือง คณะกรรมการชุมชนได้ประกาศทางหอกระจายข่าวของชุมชนให้ทุกครัวเรือนรับทราบ อีกทั้งประธานชุมชนได้มาแจ้งตามบ้านให้รับทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการคัดแยกมูลฝอยของครัวเรือน และถ้ามูลฝอยที่คัดแยกแล้วครัวเรือนไม่ต้องการให้นำไปใส่ในถังรองรับที่จัดตั้งไว้ของชุมชนเพื่อคณะกรรมการชุมชนจะได้รวบรวมมูลฝอยเหล่านั้นไปขาย เพื่อนำเงินมาเป็นค่าสาธารณูปโภคของชุมชนเช่นหลอดไฟฟ้าบริเวณถนนเสื่อมสภาพจะได้ซื้อมาเปลี่ยนได้ แต่ปรากฏว่าเมื่อมีผู้นำมูลฝอยที่คัดแยกแล้วมาใส่ในถังก็มีผู้มาแอบเก็บขนไปคอนกลางคืนก่อนที่คณะกรรมการชุมชนจะมาเก็บแทบทุกวัน ทำให้ครัวเรือนที่ต้องการนำมูลฝอยที่คัดแยกแล้วของคนให้กับ

ชุมชนไม่พอใจ คริวเรือที่ค้างอยู่บริเวณใกล้ๆกับจุดที่ตั้งถังรองรับมูลฝอยจึงได้แจ้งให้คณะกรรมการชุมชนได้รับทราบ 2-3 เดือนหลังจากนั้นคณะกรรมการได้เก็บถังรองรับมูลฝอยไป และนำไปตั้งสาธิตไว้ที่หน้าบ้านของประธานชุมชนแทน และประกาศให้ทุกครัวเรือนต่างคนต่างเก็บและนำไปขายหรือยกให้ใครก็ได้ ไม่ต้องนำมาเป็นกองกลางของชุมชนอีกต่อไป

สำหรับการบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ หรือร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมการดำเนินงานจัดการมูลฝอยให้กับชุมชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 77.78 ตอบว่าเคย โดยเคยร่วมบริจาค่นั้นเงิน น้ำอัดลม ขนมและอื่นๆ ให้กับผู้ที่มาเข้าร่วมในกิจกรรมการรณรงค์กวาดถนนภายในชุมชนเนื่องในโอกาสวันแม่และวันพ่อแห่งชาติของทุกปี ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 22.22 ตอบว่าไม่เคย และเมื่อสอบถามเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือนว่ามีความยินดีและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือแก่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย ซึ่งชุมชนกำแพงเมืองได้จัดขึ้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 84.44 ตอบว่ายินดีและเต็มใจ โดยขอให้คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้าด้วย ส่วนที่เหลืออีก 15.56 ตอบว่าไม่อยากเข้าร่วม โดยส่วนใหญ่ให้เห็นผลว่าเพราะไม่ค่อยชอบประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน

5) ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน

การพิจารณาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ประกอบด้วยข้อคำถาม การที่คณะกรรมการฯ ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากมูลฝอยที่เกิดขึ้นภายในชุมชน คณะกรรมการฯ เป็นที่พึ่งในการจัดการมูลฝอยของชุมชน รวมทั้งเรื่องอื่นๆ ด้วย และความเห็นต่อคณะกรรมการฯ ว่ามีความซื่อสัตย์ เสียสละและรับผิดชอบต่องานแก้ไขปัญหามูลฝอยของชุมชนอย่างจริงจัง และจริงใจ รวมทั้งความเห็นต่อบทบาทของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ปรากฏผลว่า (ตารางที่ 11 ภาคผนวก ก.)

ในการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการทำงานของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 73.33 ตอบว่า คณะกรรมการฯ ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะประชาชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากปัญหามูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน และส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 26.67 ตอบว่าคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

สำหรับความเห็นต่อคณะกรรมการจัดการมูลฝอยว่าสามารถเป็นที่พึ่งในการจัดการมูลฝอยของชุมชน และเรื่องอื่นๆ ได้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 77.78 เห็นด้วย ที่เหลืออีกร้อยละ 22.22 ไม่เห็นด้วย ส่วนความเห็นต่อคณะกรรมการฯ ว่ามีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละและมีความรับผิดชอบต่องานด้านการแก้ไขปัญหามูลฝอยของชุมชนอย่างจริงจัง และจริงจัง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 62.22 เห็นด้วย รองลงมาร้อยละ 20.00 ไม่เห็นด้วย และที่เหลืออีกร้อยละ 17.78 ตอบว่าไม่ทราบ

ส่วนความเห็นต่อบทบาทของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 30.77 ตอบว่าคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ได้ให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ในการทำกิจกรรมการจัดการมูลฝอยทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ส่วนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 26.15 ตอบว่าคณะกรรมการฯ ให้ความร่วมมือและสนับสนุนสมาชิกในครัวเรือนเกี่ยวกับการคัดแยกมูลฝอย ส่วนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.08 ตอบว่า คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ได้ให้ข้อมูลที่ มีประโยชน์แก่ตน และให้ความร่วมมือในการร่วมกันการคัดแยกมูลฝอยของชุมชน รวมทั้งได้ให้การสนับสนุนการคัดแยกมูลฝอยแก่สมาชิกในครัวเรือน และคณะกรรมการคัดแยกมูลฝอยก็ได้เป็นตัวอย่างที่ดีในการคัดแยกมูลฝอยด้วย กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 13.84 ตอบว่า คณะกรรมการจัดการมูลฝอยเป็นตัวอย่างที่ดีในการคัดแยกมูลฝอย และร้อยละ 3.08 ของกลุ่มตัวอย่างที่เท่ากัน ตอบว่า ไม่ค่อยรู้จักคณะกรรมการจึงไม่ทราบบทบาท และไม่พอใจในตัวประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอย ทำให้ไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ด้วย

๑) ผลที่ได้จากการติดตาม และสรุปประเมินผลการดำเนินงาน

เป็นผลที่ได้จากการติดตาม และสรุป ประเมินผลการดำเนินงาน ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง คือ เทศบาลนครลำปาง โครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2543) สามารถนำเสนอให้ทราบในภาพรวมของการแก้ไขปัญหามูลฝอยของชุมชนได้ ดังนี้

การที่ชุมชนกำแพงเมือง สามารถแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนได้ โดยไม่พบการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนสะอาดและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดจากการได้รับความร่วมมือที่ดีจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยได้ทำการคัดแยกมูลฝอยเป็นประเภทต่างๆ ในครัวเรือนของคนก่อนที่จะนำไปทิ้งลงในถังรวมของชุมชน ซึ่งการจัดการมูลฝอยของชุมชนที่เกิดขึ้น มีการดำเนินงานทั้งในระดับครัวเรือน และชุมชน ในระดับครัวเรือนเริ่มตั้งแต่การจัดการกับมูลฝอยที่เหลือทิ้งในแต่ละครัวเรือน บางครัว

เรือนมีการคัดแยกประเภทของมูลฝอย บางครัวเรือนไม่ได้คัดแยก ครัวเรือนที่มีการคัดแยก จะทำการคัดแยกมูลฝอยออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ มูลฝอยเปียก มูลฝอยแห้ง และมูลฝอยอันตราย สำหรับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการคัดแยกมูลฝอยนั้น มูลฝอยเปียกจะถูกนำไปเลี้ยงสัตว์ และนำไปทำเป็นปุ๋ยหมักทั้งทำไว้ใช้เองในครัวเรือน และส่งให้กับชุมชนเพื่อทำปุ๋ยหมักจำหน่ายหาเงินเข้ากองทุนชุมชน มูลฝอยแห้งนั้นส่วนหนึ่งจะถูกคัดแยกไว้เพื่อการจำหน่าย ที่เหลือจากการคัดแยกจะถูกทิ้ง ส่วนมูลฝอยอันตรายนั้นจะถูกทิ้งลงในถังรองรับมูลฝอยในแต่ละครัวเรือนทั้งหมด ส่วนการจัดการในระดับชุมชนนั้น จะมีพนักงานเก็บขนมูลฝอยของชุมชน ทำการเก็บขนมูลฝอยในแต่ละครัวเรือนที่เป็นสมาชิก จากนั้นนำมูลฝอยที่เก็บได้มาคัดแยกมูลฝอยแห้งที่สามารถจำหน่ายได้ออกมา เพื่อจำหน่ายหาเงินที่ได้เข้าเป็นกองทุนชุมชน ส่วนที่เหลือจากการคัดแยกทั้งหมด จะถูกทิ้งลงในถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชนเพื่อรอให้เทศบาลนครลำปางมาทำการเก็บขนเพื่อนำไปกำจัดต่อไป ขณะเดียวกันจะมีผู้หาขยะที่อยู่ในชุมชน เข้ามารื้อค้นมูลฝอย ในถังมูลฝอยรวมของชุมชนเพื่อหามูลฝอยแห้งที่สามารถนำไปจำหน่ายได้ ซึ่งถือว่าเป็นการคัดแยกมูลฝอยซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ปริมาณมูลฝอยที่ทางเทศบาลต้องมาจัดเก็บจากชุมชนลดจำนวนลง ไม่มีปริมาณมูลฝอยตกค้างในชุมชน ก่อให้เกิด ความสะอาด น่าอยู่ และชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มากขึ้นกว่าเดิม อย่างเห็นได้ชัด ดังแผนภูมิที่ 4.1

4.3 องค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน

การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 และสามารถดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนั้น ถือเป็นความพยายามของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ได้ร่วมแรง ร่วมใจกัน แก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน จนทำให้ปัญหาดังกล่าวถูกขจัดไปได้ในที่สุด เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทิศทางที่ดี สภาพแวดล้อมของชุมชนได้รับการดูแลเอาใจใส่ มีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น การจัดการมูลฝอยที่เกิดขึ้นของชุมชนกำแพงเมือง มีองค์ประกอบที่สำคัญที่บ่งบอกถึงความเป็นประชาสังคม ดังต่อไปนี้

4.3.1 ความหลากหลายของกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกัน

ในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในข้อ 4.2 เป็นการอธิบายได้ว่าการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกิดจากลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของผู้คนในชุมชน โดยเริ่มต้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่ต้องการแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง เป็นกลุ่มคนที่ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการของชุมชนกำแพงเมือง ได้มาร่วมตัวกันปรึกษาหารือกันถึงสถานการณ์ของปัญหาที่นับวันจะรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ได้หาแนวทางในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังกล่าว การรวมตัวกันของคนกลุ่มนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะประชาชนที่ดั่งบ้านเรือนอยู่ 2 ฝากของถนนกำแพงเมืองซึ่งได้รับความเดือดร้อนโดยตรง ต่อมาชุมชนได้ตัดสินใจขอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชนเองจากเทศบาลนครลำปาง และสามารถดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยโดยตรง คณะกรรมการชุดแรก ที่ได้รับการแต่งตั้งคือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการของชุมชนทั้งหมดนั่นเอง คณะกรรมการชุดแรกนี้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ระหว่างปี พ.ศ.2540 ถึงปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนทั้งหมด 7 คน และต่อมาในปี พ.ศ.2543 ได้ทำการคัดเลือกใหม่ มีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด จำนวน 20 คน คณะกรรมการฯ ได้ใช้สถานการณ์ของปัญหาเป็นตัวผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รับรู้ถึงผลกระทบต่างๆ ที่ชุมชนได้รับ ดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และพัฒนารูปแบบและวิธีการการจัดการมูลฝอยของชุมชน จนสามารถพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องได้จนถึงปัจจุบัน การดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ได้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้คนอย่างหลากหลายทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยภายในชุมชนได้แก่ กลุ่มคนที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนซึ่งเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการมูลฝอยของชุมชนโดยตรง กลุ่มผู้ประกอบอาชีพขายขนมหวานและอาหารปรุงสำเร็จ (กลุ่มแม่ค้า) ที่อาศัยอยู่ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นสมาชิกการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยยินยอมจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บมูลฝอยใน

อัตราที่มากกว่าในระดับครัวเรือน คือจ่ายในอัตรา 40 บาทต่อเดือน ทั้งนี้เนื่องจากในครัวเรือนของ
 คนมีปริมาณมูลฝอยมาก ขณะเดียวกันก็ได้มีส่วนร่วม โดยการคัดแยกมูลฝอยเปียกที่เหลือจากการ
 ประกอบอาชีพของตน รวบรวมส่งให้พนักงานเก็บขนมูลฝอยของชุมชนเพื่อนำไปทำปุ๋ยหมักของ
 ชุมชนเป็นรายได้ของชุมชนโดยต่อไป กลุ่มประชาชนในระดับครัวเรือน ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดย
 การเป็นสมาชิกการจัดการมูลฝอยของชุมชนโดยจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บมูลฝอยในอัตราคือ 20
 บาทต่อเดือน ให้ความร่วมมือในการคัดแยกมูลฝอยของตนก่อนทิ้งลงไปในถังรองรับมูลฝอย โดย
 คัดแยกมูลฝอยแห้งเพื่อนำไปจำหน่าย มูลฝอยเปียกเพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์ ถือเป็นการช่วยลดปริมาณ
 มูลฝอยที่จะต้องเป็นภาระให้กับพนักงานเก็บขนมูลฝอยของชุมชนทำการเก็บรวบรวมไปทิ้ง พร้อม
 ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบต่างๆ ที่คณะกรรมการฯ ได้กำหนดขึ้นในการจัดการมูลฝอยของชุมชน และ
 กลุ่มผู้หาขยะที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่ค้นหาเศษมูลฝอยในชุมชนอยู่เป็นประจำนั้น กลุ่มนี้ไม่ได้เข้ามา
 เป็นสมาชิก ไม่มีการรวมตัวกันแต่อย่างใด แต่เป็นกลุ่มคนที่เกิดขึ้นมาจากประเด็นความสนใจที่ตรง
 กันคือ ต้องการเก็บมูลฝอยแห้งที่สามารถนำไปจำหน่ายได้ ไปจำหน่ายเพื่อหารายได้เพิ่มเติมให้กับ
 ครอบครัวของตน กลุ่มนี้มีทั้งหมด 5 คน จากครัวเรือนจำนวน 3 ครัวเรือน ทำการหาขยะจากถังเก็บ
 มูลฝอยรวมของชุมชนและถังรองรับมูลฝอยในแต่ละครัวเรือน ตามความสะดวกของผู้หาขยะในแต่ละ
 ละคราย ซึ่งไม่ตรงกัน จึงนับว่าเป็นอีกกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย
 ของชุมชน โดยได้ช่วยลดปริมาณมูลฝอยที่จะต้องเป็นภาระให้กับพนักงานเก็บขนมูลฝอยของชุมชนต้อง
 ทำการเก็บรวบรวม ไปทิ้งได้อีกทางหนึ่งด้วย

ขณะเดียวกันคณะกรรมการฯ ก็ได้ขยายขอบเขตของสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของ
 ชุมชนออกไปยังประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเพิ่มขึ้น ซึ่งแต่เดิมในปี พ.ศ. 2540 ชุมชนมีพื้นที่การให้
 บริการเก็บขนมูลฝอยของชุมชนครอบคลุมเฉพาะจำนวน 98 ครัวเรือนเท่านั้น แต่ต่อมาในปี พ.ศ.
 2541 ชุมชนได้มีการขยายพื้นที่ของชุมชน ไปยังบ้านเรือนที่ตั้งอยู่สองฟากของถนนพระเจ้าทันใจ
 ซอย 1 (ซอยเจ้าเอ็นดู) ถนนพระเจ้าทันใจซอย 2 และบริเวณทาวนเฮ้าส์ที่สร้างขึ้นใหม่บนถนน
 พระเจ้าทันใจ ด้านหลังโรงฆ่าสัตว์ มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันออก
 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังไม่ได้เข้าสังกัดของชุมชนใดๆมาก่อนเลย เพิ่มขึ้นอีกจำนวน 102 ครัวเรือน รวมของ
 เดิมที่มีอยู่เป็น 200 ครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวต้องการที่จะให้มี
 พนักงานเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ได้ทำการเก็บรวบรวมมูลฝอยในบริเวณที่ตน
 อาศัยอยู่ด้วย ซึ่งคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ก็เห็นด้วยกับการขยายพื้นที่
 การจัดเก็บดังกล่าว ทำให้ขอบเขตของสมาชิกจัดการมูลฝอยของชุมชนกว้างขวางมากขึ้น จึงเกิดกลุ่ม
 คนกลุ่มใหม่อีกกลุ่มหนึ่งที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยผู้คนกลุ่มนี้ได้เข้า
 มามีส่วนร่วมโดยทำการคัดแยกมูลฝอยของตนก่อนทิ้งลงไปถังรองรับมูลฝอย ได้ปฏิบัติตามกฎ

ระเบียบต่างๆที่คณะกรรมการฯ ได้กำหนดขึ้นในการจัดการมูลฝอยของชุมชนรวมทั้งให้ความร่วมมือในการจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บขนมูลฝอยในอัตรา 20 บาทต่อเดือนอีกด้วย เป็นการถือปฏิบัติเช่นเดียวกันกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมืองเดิม ทำให้ชุมชนกำแพงเมืองมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดเก็บมูลฝอยจากกลุ่มผู้คนกลุ่มใหม่กลุ่มนี้

นอกจากกลุ่มต่างๆภายในชุมชนกำแพงเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมดังได้กล่าวมาแล้ว กลุ่มต่างๆที่อยู่ภายนอกชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมได้แก่ กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนประตูดาล ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยชุมชนกำแพงเมืองยังได้ขยายเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการมูลฝอยร่วมกับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงคือชุมชนประตูดาล ทำให้จำนวนสมาชิกของการจัดเก็บมูลฝอยของชุมชนเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น มีขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น ความร่วมมือของชุมชนกำแพงเมืองและชุมชนประตูดาลนี้ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มชุมชนที่มีปัญหาเดียวกันมารวมตัวกันแม้ว่าจะอยู่ต่างพื้นที่กัน แต่ก็อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปางเหมือนกัน เป็นการรวมตัวกันของชุมชนที่ต้องการจัดการมูลฝอยบนพื้นฐานความต้องการพึ่งตนเอง มีการปรึกษาหารือกัน มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการรวมพลังกันของชุมชนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของภาครัฐได้ยอมรับ ในความสามารถคืออาภรณ์พรที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน ออกมาใช้เพื่อการจัดการมูลฝอยร่วมกันได้ไม่ว่าจะเป็นการรวม งบประมาณ แรงงาน ตลอดจนวัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆ ถือเป็นกลไกในการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชุมชนทั้ง 2 แห่งที่ต้องการพึ่งตนเองได้ในการจัดการมูลฝอย

นอกจากนั้นกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนประตูดาลแล้ว กลุ่มคนที่อยู่ภายนอกชุมชนกำแพงเมืองในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่จากเทศบาลนครลำปาง กลุ่มเจ้าหน้าที่จากโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) คนกลุ่มนี้ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกผู้มีความคิดเห็นร่วมในวิธีการแก้ไขปัญหาการคั่งค้างของมูลฝอยภายในชุมชน โดยให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ตลอดจนความรู้ต่างๆที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย โดยเฉพาะความรู้ในการจัดการมูลฝอยที่ชุมชนได้รับจากการอบรมนั้น คณะกรรมการฯ ได้นำไปสร้างเป็นกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติต่างๆในการดำเนินการจัดการมูลฝอย รวมถึงใช้ในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการติดตามการคัดแยกมูลฝอยในระดับครัวเรือนและในระดับชุมชน หรือการติดตามการจัดเก็บมูลฝอยของพนักงานจัดเก็บมูลฝอยในระดับชุมชน นับว่าก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการมูลฝอยของชุมชน และสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือการแก้ไขปัญหาการคั่งค้างของมูลฝอยภายในชุมชนกำแพงเมืองนั่นเอง

ความหลากหลายของกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกันเพื่อจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองที่เกิดขึ้นนี้ แสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ในชุมชนกับบุคคลอื่นๆที่อยู่ภายนอกชุมชน โดยมีความสัมพันธ์กันทั้งในแนวนอนและในแนวตั้ง ในแนวนอนได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เป็นคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองเดิม กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพขายขนมและขายอาหาร กลุ่มประชาชนผู้หาขยะ และกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการขยายเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2541 ตลอดจนกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนประจวบคัลที่ได้เข้ามารวมเป็นชุมชนเดียวกันกับชุมชนกำแพงเมืองเพื่อการจัดการมูลฝอยร่วมกัน ส่วนในแนวตั้งนั้นได้แก่ความสัมพันธ์กับ เจ้าหน้าที่จากเทศบาลนครลำปางและเจ้าหน้าที่จากโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ความหลากหลายของกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกันที่มีทั้งในแนวนอนและในแนวตั้งนี้ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชนกำแพงเมือง เกิดแนวร่วมในการปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน ร่วมกัน เกิดเป็นเครือข่ายการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดการขยายขอบเขตพื้นที่ของสมาชิกที่ร่วมปฏิบัติการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

4.3.2 ลักษณะความเป็นชุมชน

ความเป็นชุมชน ในความหมายของประชาสังคมนั้น ครอบคลุมกว้างไปถึงอาณาบริเวณขนาดใหญ่ ที่สามารถเชื่อมโยงคิดต่อถึงกัน ในทางใดทางหนึ่งหรืออาจพิจารณาถึงความเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรเล็กๆที่รวมตัวกัน ด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ และหรือมีความสนใจและเห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกัน โดยกลุ่มคนในองค์กรนั้นๆจะต้องรู้สึกตนเองว่า เป็นกลุ่มเดียวกันหรือเป็นพวกเดียวกัน ดังนี้

1) ความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน

ความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมืองได้ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ในอดีตก่อนที่ชุมชนจะได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ มีการแสดงความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันโดยการรวมตัวกัน ยื่นเสนอขอต่อเทศบาลนครลำปางเพื่อให้รับรองชุมชนของตนอย่างเป็นทางการ จนชุมชนสามารถได้รับการรับรองสถานภาพอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2535 ต่อมาความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันก็ได้ถูกกระตุ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนกำแพงเมืองซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณแนวกำแพงเมืองเดิมและบริเวณข้างๆคูเมืองเขตกลางนคร ได้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุกที่โบราณสถานของทางราชการ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นในลักษณะของการหันหน้ามาพึ่งพากัน ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือกันเองของผู้ที่ประสบปัญหาาร่วม

กัน โดยประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองส่วนที่อาศัยอยู่บนที่ดินที่ตนมีกรรมสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมายได้แสดงความเห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือหากผู้บุกรุกต้องถูกไล่ที่ แต่จนถึงขณะนี้ก็ยังไม่มีคำสั่งไล่รื้อที่อยู่อาศัยจากทางราชการแต่อย่างใด และความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันก็ได้ถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อเกิดปรากฏการณ์การตกค้างของมูลฝอยขึ้นภายในชุมชน จากการศึกษาคร่าวๆ ไม่สามารถทำการเก็บขนมูลฝอยภายในชุมชนได้ครบถ้วนส่งผลกระทบต่อในแนวกว้างต่อผู้ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนต่างให้ความสนใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะมีผลกระทบมาถึงคนด้วยเช่นกัน ต่างก็มีความรู้สึกว่าคุณและคนอื่นๆ ในชุมชนล้วนมีชะตากรรมเดียวกัน คือทุกคนต้องเผชิญกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยที่เกิดขึ้นมานานในชุมชนของตนร่วมกัน ได้เห็นพ้องร่วมกันที่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนจะเข้ามาบริหารจัดการมูลฝอยภายในชุมชนเองแทนที่จะปล่อยให้เป็นที่ของภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนที่ผ่านมา ด้วยปัญหาและผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน เมื่อคณะกรรมการของชุมชนกำแพงเมืองได้ตัดสินใจเริ่มดำเนินกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนขึ้น คนส่วนใหญ่ในชุมชนจึงให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในหลักการการแก้ปัญหาและให้ความร่วมมือในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน แสดงได้ถึงความเป็นพวกเดียวกันของประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองในการจัดการมูลฝอยภายในชุมชนของตน ความร่วมมือร่วมใจกันทั้งในระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชนที่เกิดขึ้นนี้ เป็นการแสดงให้เห็นให้ภาครัฐเห็นว่าชุมชนกำแพงเมือง สามารถบริหารจัดการกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนของตนได้ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับภาครัฐ แต่กลับช่วยแบ่งเบาภาระของภาครัฐคือเทศบาลนครลำปาง อีกทั้งทำให้การให้บริการจัดเก็บมูลฝอยจากครัวเรือนภายในชุมชนกำแพงเมือง มีความคล่องตัว สะดวก และรวดเร็วขึ้นด้วย ขณะเดียวกันความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันนี้ยังได้ขยายพื้นที่ของสมาชิกออกไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงคือชุมชนประจูดาล และชุมชนบ้านดงม่อนกระทิง ที่ต่างก็ประสบกับปัญหาเดียวกัน ได้เข้ามามีความเห็นพ้องร่วมกันในหลักการและได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยร่วมกันอีกด้วย

2) การมีความเอื้ออาทรต่อกัน

การมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยการแสดงออกถึงความห่วงใยต่อส่วนรวมร่วมกันของคณะกรรมการชุมชนกำแพงเมือง เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยในชุมชน คณะกรรมการชุมชนซึ่งมาจากชาวบ้านในชุมชน ได้ก้าวออกมาขึ้นอยู่แถวหน้าในการแสดงออกถึงความห่วงใยต่อชุมชนของตน มีการประชุมปรึกษาหารือกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ร่วมกันหาวิธีการต่อสู้กับปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญอยู่ จนมีความเห็นพ้องร่วมกันที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ

จัดการมูลฝอย ได้ประสานขอความร่วมมือ ไปยังกลุ่มพันธมิตรที่ประสบกับปัญหาเช่นเดียวกันกับคนในชุมชนใกล้เคียง เพื่อรวมพลังต่อสู้กับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนร่วมกัน เข้าเสนอตัวต่อเทศบาลนครลำปางซึ่งเป็นองค์กรที่อยู่ภายนอกชุมชน ในการขอความเห็นร่วมและขอสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนความรู้ในด้านการบริหารจัดการมูลฝอย เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในชุมชนของตน จนกระทั่งได้รับความเห็นชอบและได้รับการสนับสนุนต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการมูลฝอยเองได้ด้วยตัวของชุมชนเองสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นความพยายามของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน เพียงเพื่อให้หลุดพ้นจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและเรื้อรังมานาน เป็นการแสดงออกถึงการมีความเอื้ออาทรต่อชุมชนและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนของคณะกรรมการฯ ขณะเดียวกันก็ทำให้การให้บริการเก็บรวบรวมมูลฝอยจากครัวเรือนภายในชุมชนกำแพงเมือง มีความคล่องตัว สะดวก และรวดเร็วขึ้นอีกด้วย ซึ่งจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าประชากรในระดับครัวเรือนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการทำงานของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน มองเห็นว่าคณะกรรมการจัดการมูลฝอยสามารถเป็นที่พึ่งในการจัดการมูลฝอยของชุมชนและเรื่องอื่นๆ ได้ รวมทั้งยังมีความเห็นว่าคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน มีความซื่อสัตย์ เสียสละ และรับผิดชอบต่องานแก้ไขปัญหามูลฝอยของชุมชนอย่างจริงจังและจริงใจอีกด้วย

นอกจากนั้นในการแสดงออกถึงการมีความเอื้ออาทรต่อกันของชาวชุมชนกำแพงเมือง ได้แสดงออกโดยการแบ่งปันที่ดินสาธารณะของชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งถังเก็บรวบรวมมูลฝอยรวมของชุมชนให้แก่ผู้ที่ยากไร้ ไม่มีที่ทำกิน คือนางคำแปง เขียงทรายมูล ได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำมาหากินเลี้ยงชีพ ซึ่งนางคำแปง ต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานเล็กๆ อีก 2 คน คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนเห็นพ้องร่วมกันในการอนุญาตให้เข้ามาทำกินในที่ดินดังกล่าวได้ ซึ่งนางคำแปงก็ได้ทำการปลูกพืชผักสวนครัวจำหน่าย และช่วยเหลือแลบริเวณที่ตั้งถังเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชนให้มีความสะอาดอยู่เสมอ การมีความเอื้ออาทรต่อกันของผู้คนภายในชุมชนกำแพงเมืองยังปรากฏให้เห็นอีกเมื่อชุมชนได้จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์การจัดการมูลฝอยของชุมชนโดยการกวาดถนนภายในชุมชนในวันแม่และวันพ่อแห่งชาติของทุกปี ก็จะมีผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้แสดงออกถึงความมีน้ำใจ โดยนำน้ำแข็ง น้ำอัดลม ขนมและของว่างต่างๆ มาบริการให้กับผู้ที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งแสดงถึงความห่วงใยในสุขภาพซึ่งกันและกันของผู้คนภายในชุมชนกำแพงเมือง

3) มีความสนใจและเห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกัน

การเห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกันของประชาชนในชุมชนกำแพงเมือง เห็นได้จากภารกิจกลุ่มผู้ประกอบอาชีพขายขนมหวานและอาหารปรุงสำเร็จ (กลุ่มแม่ค้า) ที่อาศัยอยู่ใน

ชุมชน ซึ่งมีขยะเปียกจำนวนมากที่สุดจากการทำขนมหวาน และปรุงอาหารขาย ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยทำหน้าที่ในการคัดแยกมูลฝอยเปียกของตนส่งให้กับคณะกรรมการจัดการมูลฝอยเพื่อนำไปนำไปเป็นปุ๋ยหมักของชุมชน นำออกจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของชุมชน ส่วนในระดับครัวเรือนก็ได้เห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกันโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ช่วยคัดแยกมูลฝอยก่อนทิ้งลงไปในถังรองรับเพื่อลดปริมาณมูลฝอยที่จะเป็นภาระให้กับชุมชนต้องทำการเก็บรวบรวมไปทิ้ง มีการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบต่างๆ ที่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้ตั้งขึ้น และยินดีจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บขนมูลฝอยตามที่คณะกรรมการฯ ได้กำหนด

นอกจากนั้นครัวเรือนส่วนใหญ่ยังมีความสนใจและเห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกันในชุมชนกำแพงเมือง โดยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชนอีกทั้งได้ชักชวนให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอย และบริจาคเงิน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้ในการจัดการมูลฝอยของชุมชน รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ วิธีการจัดการมูลฝอย หรือเสนอข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้รับทราบเพื่อจะได้ร่วมกันปรับปรุงแก้ไขต่อไป เช่นการเสนอว่าหากคณะกรรมการจัดการมูลฝอยมีความต้องการให้แต่ละครัวเรือนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการรณรงค์ทำความสะอาดชุมชนเมื่อใด ก็ควรจะจัดทำเป็นหนังสือแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เพราะบางครัวเรือนอาจจะต้องออกนอกบ้านแต่เช้าเพื่อไปทำงานและกลับเข้าบ้านในตอนค่ำ อาจไม่มีโอกาสได้รับทราบข่าวสารจากคณะกรรมการฯ หากไม่ได้ทำเป็นหนังสือแจ้งให้ทราบ เป็นต้น

การเห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกันของประชาชนในชุมชนกำแพงเมืองตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น รวมทั้งในบทบาทของประชาชนคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนเองที่ได้ใช้ทรัพยากรส่วนตัวในการทำงานเสียสละเพื่อชุมชนส่วนรวม คือการใช้รถยนต์ปิคอัพของคนเองในการ เก็บขนมูลฝอยในพื้นที่ที่ได้ขยายออกไป

4.3.3 การมีจิตสำนึกสาธารณะ

การมีจิตสำนึกสาธารณะ หรือ จิตวิญญาณสาธารณะ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญและมีความหมายอย่างยิ่ง ประการหนึ่งของความเป็นประชาสังคม ซึ่งหมายถึง การมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือต่อสังคมที่เราดำรงอยู่ โดยการปฏิบัติเพื่อสร้างตัวอย่างที่ดีให้ปรากฏ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีวิถีคิดที่พ้นจากตัวเองโดยมุ่งเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม

จากการศึกษาพบว่า ผู้คนในชุมชนกำแพงเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะในระดับที่แตกต่างกัน เช่น ประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน มีจิตสำนึกสาธารณะที่แสดงออกมากในลักษณะของการเป็นผู้ริเริ่มหาแนวทางในการแก้ปัญหาการตกค้างของมูลฝอยของชุมชน ส่วนคณะกรรมการฯ ได้แสดงออกถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะในฐานะของผู้สนับสนุน เห็นชอบในหลักการแก้ปัญหาและร่วมดำเนินการจัดการมูลฝอยของชุมชน บนแนวคิดที่ต้องการนำพาชุมชนของคนไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในการจัดการมูลฝอย ได้แสดงออกโดยการให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุม เสียสละเวลาเข้าร่วมการประชุมปรึกษาหารือเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนการออกกฎระเบียบต่างๆของชุมชน เพื่อการจัดการมูลฝอย ส่วนประชาชนในระดับครัวเรือนก็ได้แสดงการมีจิตสำนึกสาธารณะโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของการจัดการมูลฝอยของชุมชน เห็นความสำคัญของตนในการเป็นส่วนหนึ่งที่จะร่วมเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนของตน มีความยินดีและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆของชุมชน เป็นการแสดงออกถึงการเห็นผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกัน ดังนี้

1) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกการจัดการมูลฝอยของชุมชน

ครัวเรือนส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ของชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะที่ต้องการจะเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาการจัดการมูลฝอยในชุมชนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือแก่ชุมชน สำหรับครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกการจัดการมูลฝอยของชุมชน ก็มีเหตุผลว่าครัวเรือนของคนมีบ้านเรือนตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่ตั้งถังมูลฝอยรวมของชุมชนกำแพงเมือง จึงสะดวกที่จะนำมูลฝอยในบ้านของตน ไปทิ้งยังถังเก็บรวบรวมมูลฝอยรวมของชุมชนมากกว่าที่จะใช้บริการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน แต่ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน แต่ครัวเรือนเหล่านั้นก็พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์ต่างๆของชุมชนตามที่ขอความร่วมมือมา

2) มีความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินสาธารณะร่วมกัน

ในการที่ประชาชนในชุมชนกำแพงเมือง ได้ดูแลความสะอาดของถังเก็บรวบรวมมูลฝอยรวมของชุมชน แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินสาธารณะร่วมกัน อีกทั้งคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ก็จะผลักดันเวียนกันไปตรวจตราดูแล ถังเก็บรวบรวมมูลฝอยรวมของชุมชน รวมทั้งดูแลบริเวณรอบๆสถานที่ตั้ง ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ มิให้มีการทิ้งมูลฝอยเรี่ยราดลงบนพื้น ขณะเดียวกันผู้หาขยะในชุมชนที่เข้าไปหาขยะจากถังเก็บมูลฝอยรวมนี้ ต่างก็ช่วยกันรักษาความสะอาดไม่มีการรื้อคันเรี่ยราด นอกจากนี้ยังมีนางคำแปง เขียวทรายมูล ผู้ที่อาศัยปลูก

พืชผักสวนครัว อยู่ในบริเวณนี้ ได้ดูแลรักษาบริเวณที่ตั้งถึงเก็บรวบรวมมูลฝอยให้มีความสะอาดอยู่เสมอ คอยดูแลไม่ให้ใครมาทิ้งมูลฝอยเรี่ยราดออกมานอกถัง รวมทั้งคอยดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเก็บขนมูลฝอยของเทศบาลนครลำปางที่มาทำการเก็บขนมูลฝอย ไม่ให้ทิ้งมูลฝอยหล่นเรี่ยราด และล้างถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง หากถังเก็บมูลฝอยมีกลิ่นเหม็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝน

3) การเคารพในศักดิ์ศรีและเชื่อถือในคุณค่าของชุมชน

เป็นการแสดงออกถึงการเคารพในศักดิ์ศรีและเชื่อถือในคุณค่าของชุมชนที่คนอาศัยอยู่ โดยการเห็นความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานวันพิธีสำคัญๆ ของทางราชการ โดยการจัดกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยเช่น การรณรงค์ทำความสะอาดบริเวณไหล่ถนนกำแพงเมืองทั้งสองข้างในวันแม่แห่งชาติ วันที่ 12 สิงหาคม และวันพ่อแห่งชาติ คือวันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งชุมชนได้จัดขึ้นทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนจะประกาศให้ทราบทางหอกระจายข่าวของชุมชน ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่ก็มีความยินดีและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือแก่คณะกรรมการฯ ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการมูลฝอย โดยเข้าร่วมในกิจกรรมการกวาดถนน กิจกรรมการค้ายาที่ขึ้นสูงบริเวณไหล่ของถนน และได้ช่วยกันทำความสะอาดบริเวณจุดที่ตั้งถังมูลฝอยรวมของชุมชนและที่ตั้งถังรองรับมูลฝอยของครัวเรือนของตน ขณะเดียวกันก็ให้ความเคารพเชื่อถือในตัวของคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ว่าสามารถนำพาชุมชนของตนไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในการจัดการมูลฝอย

4) ความห่วงใยต่อสวัสดิภาพของสาธารณะร่วมกัน

สามารถเห็นได้จากกรณีที่ครัวเรือนได้ทำการคัดแยกมูลฝอยอันตรายโดยได้ทำการคัดแยกถ่านไฟฉายเก่า กระป๋องสเปรย์ กระป๋องยาฆ่าปลวก และซากปลั๊กสูง ออกจากมูลฝอยชนิดอื่นๆ โดยใส่ถุงแยกไว้ต่างหาก แต่ยังคงทิ้งปนในถังรองรับใบเดียวกัน ซึ่งมีประจำไว้ในแต่ละครัวเรือน แต่สำหรับหลอดไฟฟลูออโรสเซียมที่เสื่อมสภาพแล้วนั้น มีหลายๆครัวเรือน ได้ทำการแยกใส่ถุงต่างหากโดยใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ห่อหุ้มก่อนทิ้ง เพื่อป้องกันมิให้เศษแก้วจากหลอดไฟบาดมือผู้ที่ทำการเก็บขนมูลฝอย และบางครัวเรือนยังได้เขียนป้ายเล็กๆติดหน้าถุงที่ทำการคัดแยกนั้นว่า "ระวังเศษแก้วบาดมือ" และแยกแขวนไว้บริเวณรั้วบ้านไม่ทิ้งปะปนไปกับมูลฝอยอื่นๆ การแสดงออกถึงความมีจิตสำนึกสาธารณะนี้ นอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อพนักงานที่ทำการเก็บขนมูลฝอยของชุมชนโดยตรงแล้ว ยังเป็นการป้องกันมิให้เศษแก้วนั้นตกเรี่ยราดลงบนถนน จนเกิดอันตรายต่อร่างกายของผู้คนที่

เดินสัญจร ไปมาในชุมชน เช่นอาจบาดเจ็บเป็นแผลได้ หรืออาจก่อให้เกิดการรื้อรื้อของยางล้อรถของ ผู้ที่ขับขี้ออกมาผ่านไปมาในชุมชนได้

การแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะดังได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถอธิบาย ได้ว่า เป็นการกระทำที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อส่วนรวมร่วมกันของผู้คน ในชุมชน ที่อยากแก้ไขเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ชุมชนของตนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยมีความเคารพใน ศักดิ์ศรีและเชื่อถือในคุณค่าของชุมชนของตน เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับความคิดเห็นของ สมาชิกในชุมชน รวมทั้งแสดงออกถึงการเป็นผู้เสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจ และทรัพยากร เพื่อการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการแก้ไขปัญหาการจัดการมูลฝอยของชุมชนร่วมกัน

4.3.4 เกิดกิจกรรมและความต่อเนื่อง

การเกิดกิจกรรมและความต่อเนื่อง เกิดบนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มที่หลากหลาย การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ร่วมกันนั้น คงไม่เพียงพอ หาก ไม่สามารถผลักดันให้เกิดการกระทำหรือกิจกรรมร่วมกันได้ การสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกัน จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรม และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นประชาสังคม

กิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนถือเป็นกิจกรรมหนึ่ง ที่ได้มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 และชุมชนสามารถดำเนินการสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่ารูปแบบการดำเนินงานจะถูกปรับเปลี่ยน ไปบ้าง แต่ก็ด้วยเหตุผลของการพึ่งพาตนเองได้ในการจัดการมูลฝอยของชุมชน นั้นเอง จากการศึกษาในปี พ.ศ.2543 พบว่าชุมชนกำแพงเมืองมีความต่อเนื่องของการดำเนินงานใน กิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนโดยพิจารณาได้จากครัวเรือนส่วนใหญ่ ยังคงให้บริการการจัดการ มูลฝอยของชุมชนอยู่ ขณะเดียวกันก็มีการแยกมูลฝอยแห้งประเภทกิ่ง ไม้แห้ง ใบ ไม้แห้ง ไว้กำจัด เองร่วมด้วย ในครัวเรือนที่มีปริมาณมูลฝอยน้อยมักจะกำจัดเอง โดยนิยมใช้วิธีการกองรวมกันแล้ว เผา หรือนำไปทิ้งในถังเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชนเพราะมีบ้านตั้งอยู่ใกล้ถังเก็บมูลฝอยรวมของ ชุมชน จึงสะดวกที่จะนำไปทิ้งเอง และส่วนหนึ่งนำไปทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เองในครัวเรือน ปัจจัยสำคัญ อีกอันหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันคือความพึงพอใจ ในบริการเก็บขนมูลฝอยของชุมชนที่ได้จัดทำขึ้น โดยคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้ กำหนดการเก็บขนมูลฝอยภายในชุมชนมีความถี่วันเว้นวัน ซึ่งจะสอดคล้องกับปริมาณมูลฝอยที่เกิด ขึ้นในระดับครัวเรือน

นอกจากนั้นความต่อเนื่องของกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยในระดับครัวเรือน พบได้โดยการที่ประชาชนได้ให้ความร่วมมือในการคัดแยกมูลฝอยเฉพาะมูลฝอยแห้งเท่านั้นเพราะสามารถนำมาจำหน่ายได้ ส่วนมูลฝอยที่เหลือจะถูกทิ้งปนกันลงไปในถังรองรับมูลฝอยของตน และยังได้เกิดพัฒนาการของความต่อเนื่องในการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน คือ เกิดกิจกรรมการแปรรูปมูลฝอยเปียกให้เป็นปุ๋ยหมักขึ้นในชุมชน ซึ่งได้นำมูลฝอยเปียกที่ได้จากการคัดแยกจากระดับครัวเรือนมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมัก เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน (มิถุนายน 2543) ทำให้ชุมชนมีเงินกองทุนจากการจำหน่ายปุ๋ยหมัก เป็นจำนวนเงินรวม 6,000 บาท

จะเห็นได้ว่าชุมชนกำแพงเมืองได้เกิดกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนขึ้นในปี พ.ศ.2540 กิจกรรมดังกล่าวสามารถดำเนินการต่อเนื่องมาได้จนถึงปัจจุบัน โดยสังเกตได้จากจำนวนสมาชิกที่ยังคงใช้บริการการเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชนอยู่ แต่ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยนั้นได้รับความร่วมมือจากประชาชนในระดับครัวเรือนค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นว่ายุ่งยาก ครัวเรือนส่วนใหญ่คัดแยกเฉพาะมูลฝอยแห้งที่สามารถนำไปจำหน่ายได้เท่านั้น นอกจากนี้ชุมชนกำแพงเมืองยังสามารถพัฒนาการความต่อเนื่องของการดำเนินการจัดการมูลฝอยในชุมชนได้โดยการแปรรูปมูลฝอยเปียกที่เหลือทิ้งภายในชุมชนให้เป็นปุ๋ยหมักออกจำหน่ายเป็นรายได้ของชุมชนเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย และนับเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยลดปริมาณมูลฝอยในชุมชน

4.3.5 มีเครือข่ายความร่วมมือและการติดต่อสื่อสาร

กลุ่มประชาสังคมที่จะมีความยั่งยืนและมีความหมาย ย่อมต้องมีระบบการจัดการที่ดี มีระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้ ย่อมเกิดจากการยึดโยงความสามารถและพลังย่อยๆ ในแต่ละส่วนของสังคมเข้ามาเชื่อมต่อกันเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีพลัง จากการศึกษาาระบบเครือข่ายของชุมชนกำแพงเมืองพบว่า มีลักษณะของความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และการปฏิสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารกันระหว่างชุมชน ที่มีผลต่อการจัดการมูลฝอยของชุมชน กล่าวคือ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน

การจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองเป็นระบบเครือข่าย ซึ่งพัฒนามาจากความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่มีการพึ่งพาอาศัยกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมาโดยตลอดจนกลายเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ

แก้ไขปัญหาค่าครองชีพของมูลฝอยของชุมชน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนจะเข้ามามีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการบริหารจัดการมูลฝอยของชุมชน เป็นกลุ่มคนที่ถูกคัดเลือกขึ้นมาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั่นเอง กลุ่มคนเหล่านี้ได้กระจายอยู่ตามละแวกต่างๆภายในชุมชน ทำหน้าที่เสมือนผู้สื่อข่าวสารต่างๆให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้นๆ ได้รับรู้ รับประทานเกี่ยวกับการดำเนินงานต่างๆของชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพขายนมและขายอาหารในชุมชนก็ได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยให้ความร่วมมือในการคัดแยกมูลฝอยเปียกที่เกิดจากการปรุงอาหารและขนมของคนให้กับชุมชน เพื่อนำไปแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักของชุมชนโดยต่อไป กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมืองเดิมรวมทั้งกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนที่ได้ขยายเพิ่มเติมออกไปใหม่ในปี พ.ศ.2541 ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชนจ่ายค่าธรรมเนียมในการเก็บรวบรวมมูลฝอยให้กับชุมชน ให้ความร่วมมือโดยการคัดแยกมูลฝอยในครัวเรือนและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนและกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มผู้หาขยะในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยทางอ้อมเป็นโดยช่วยลดปริมาณมูลฝอยของชุมชน จากการหาขยะของพวกตนเพื่อนำไปจำหน่ายเป็นรายได้เสริม กลุ่มเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดเป็นความหลากหลายของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม กระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชนที่เกิดขึ้นและดำรงความต่อเนื่องอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เกิดจากความร่วมมือของกลุ่มคนกลุ่มต่างๆภายในชุมชน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้น

2) การปฏิสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารกันระหว่างชุมชน

การจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมืองเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกัน จากความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของผู้คนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันและในชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่มีอาณาเขตติดต่อถึงกัน ซึ่งพบปัญหาค่าครองชีพของมูลฝอยภายในชุมชนเช่นเดียวกันกับชุมชนกำแพงเมือง เกิดเป็นเครือข่ายการจัดการมูลฝอยร่วมกัน โดยในปี พ.ศ. 2540 ได้เกิดเครือข่ายขึ้นในลักษณะของความร่วมมือระหว่างกันและกัน โดยการได้ร่วมคิดและร่วมนำเสนอความคิดต่อเทศบาลนครลำปาง เพื่อขอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย เครือข่ายได้แก่ ชุมชนกำแพงเมือง ชุมชนประตูศาล และชุมชนบ้านดงม่อนกระติง เมื่อเทศบาลนครลำปางได้มีความเห็นชอบด้วย จึงได้เริ่มดำเนินงานพร้อมกัน ได้ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งด้านความคิด ตลอดจนด้านทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดการมูลฝอยร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินการซึ่งกันและกันมาโดยตลอด จนถึง ปี พ.ศ. 2541 ได้มีชุมชนที่ประสบกับปัญหาค่าครองชีพของมูลฝอยอีกจำนวน 2 ชุมชน สนใจจะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการดำเนินงานจัดการมูลฝอยด้วยตนเองเช่นเดียวกัน

กับชุมชนกำแพงเมือง เกิดเป็นเครือข่ายการจัดการมูลฝอยของชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนกำแพงเมือง ชุมชนประตูดาล ชุมชนบ้านดงม่อนกระทิง ชุมชนนาก่วมเหนือ และชุมชนศรีชุม มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินงานต่างๆร่วมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จนถึงปัจจุบัน ได้มีชุมชนอื่นๆที่อยู่ในเขตเทศบาลต่างให้ความสนใจในวิธีการแก้ไขปัญหาการจัดการมูลฝอยของชุมชนในเครือข่ายดังกล่าว ได้ขอเข้ามาศึกษางานการจัดการมูลฝอยภายในชุมชนกำแพงเมือง ได้แลกเปลี่ยนความรู้ต่างๆซึ่งกันและกัน เกิดการขยายเครือข่ายความร่วมมือที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เป็นเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนในเขตรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปาง

4.4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน

การจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ถือเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของการแสดงพลังของชุมชนที่สามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนของคนได้ ขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนในการจัดการมูลฝอยด้วยเช่นกัน โดยการเข้าร่วมกลุ่มกันของกลุ่มคนกลุ่มต่างๆที่อยู่ในชุมชน เกิดกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้ด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตามสภาพของวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาตั้งแต่ครั้งในอดีตที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชนแห่งนี้

ปรากฏการณ์การตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชน ที่เป็นตัวผลักดันให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยนั้น มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสามารถในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ที่มาจากองค์ประกอบต่างๆภายในชุมชน รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชน องค์ประกอบและปฏิสัมพันธ์เหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นประชาสังคม ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายของการรวมตัวกันของผู้คนกลุ่มต่างๆภายในชุมชน ความเป็นชุมชน การมีจิตสำนึกสาธารณะของผู้คน เกิดเป็นกิจกรรมของชุมชนที่มีความต่อเนื่อง ตลอดจนเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร จากการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนกำแพงเมืองในการจัดการมูลฝอยบนแนวคิดประชาสังคมนั้น พบว่ามีปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน ที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

4.4.1 ปัจจัยภายในชุมชน คือ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง มีดังนี้คือ

1) ชุมชนได้ประสบปัญหาร่วมกัน

ในอดีตที่ผ่านมา ผู้คนในชุมชนกำแพงเมืองต้องต่อสู้ต่อรองกับปัญหาต่างๆมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนสาธารณูปโภค ปัญหาความเสี่ยงต่อการถูกไถรื้อที่อยู่อาศัย เนื่องจากการกำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชนให้เป็นเขต โบราณสถาน ชุมชนได้ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยการเข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อขอต่อรองกับภาครัฐและประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา โดยชุมชนได้รับการรับรองสถานภาพอย่างเป็นทางการและได้รับการบริการสาธารณูปโภคต่างๆ ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน โทรศัพท์ การให้บริการด้านสุขภาพอนามัย ตลอดจนการให้บริการเก็บขนมูลฝอย ส่วนการถูกไถรื้อที่อยู่อาศัยนั้นยังไม่มีคำสั่งใดๆจากภาครัฐแต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบก็มีการรวมกลุ่มพูดคุยกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นเมื่อชุมชนต้องประสบปัญหาการตกค้างของมูลฝอยซึ่งเป็นปัญหาที่ก่อผลกระทบแนวกว้างต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกโกรธแค้นและพร้อมใจที่จะร่วมคิดร่วมทำเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังกล่าวร่วมกัน ผู้คนในชุมชนจึงเห็นประโยชน์และได้เข้ามารวมกลุ่มกันอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีความซับซ้อนและใหญ่โตเกินกว่าที่ชุมชนกำแพงเมืองชุมชนเดียวจะกระทำการได้ ชุมชนได้แสวงหาเครือข่ายความร่วมมือจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่ประสบปัญหาเดียวกันกับตนให้เข้ามารวมกลุ่มกัน ยื่นเสนอต่อเทศบาลนครลำปางเพื่อขอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย และได้รับการอนุมัติในเวลาต่อมา เกิดเป็นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ที่ประกอบด้วยกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอย การเก็บรวบรวมมูลฝอยและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย มีการประสานความร่วมมือในการจัดการมูลฝอยทั้งในแนวราบและในแนวตั้ง โดยในแนวราบชุมชนได้รับการประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน กลุ่มประชาชนในระดับครัวเรือน กลุ่มประชาชนที่มีอาชีพขายขนมและขายอาหาร และกลุ่มผู้หาขยะในชุมชน ตลอดจนกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการขยายเพิ่มเติมออกไปในปี พ.ศ.2541 ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดเก็บค่าธรรมเนียมมูลฝอยได้มากและเพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ต้องจ้างพนักงานเก็บขนมาทำการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน สำหรับความสัมพันธ์ในแนวตั้งได้แก่ ระบบคิดของชุมชนที่มีการประสานความร่วมมือ ไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงจนเกิดเป็นการรวมตัวกันในด้านพื้นที่ เกิดการประสานประโยชน์ในรูปของทรัพยากร เงิน รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้ในการจัดการมูลฝอยร่วมกัน สิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเป็นการปรับตัวของชุมชนเล็กๆแห่งหนึ่ง ที่ต้องการพึ่งพาตนเองได้ในการจัดการมูลฝอย โดยได้นับลักษณะความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เป็นความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันภายในชุมชน ก่อให้เกิดการจัดการมูลฝอยของชุมชนในลักษณะของความเป็นประชาสังคม ตามรายละเอียดที่ได้กล่าวอธิบายไว้แล้ว ในข้อ 4.3 โดยมีความหลากหลายของกลุ่มคนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกิดความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวก

เดียวกัน เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน มีความสนใจและมองเห็นผลประโยชน์ที่ชุมชนของตนพึงได้รับร่วมกันถือได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้คนในชุมชน แสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการปรับตัวเพื่อต่อสู้กับปัญหา และแสดงถึงความสามารถในการพัฒนาชุมชนของตนไปสู่ความเข้มแข็งในการจัดการมูลฝอยได้และมีความต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้

2) องค์กรชุมชนที่หลากหลาย

ภายในชุมชนกำแพงเมืองมีกลุ่มองค์กรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสาธิตการทำปุ๋ยหมัก กลุ่มอาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มต่างๆเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนมีแหล่งประโยชน์และแหล่งพึ่งพิงภายในชุมชนที่หลากหลาย คนในชุมชนมีการเกาะเกี่ยวและเคลื่อนไหวในประเด็นสนใจร่วม และยังมีการเชื่อมโยงเพื่อทำงานร่วมกันในประเด็นสาธารณะหรือประเด็นเพื่อส่วนรวมด้วย มีการออกกฎระเบียบของชุมชน มีความสามารถในการต่อรองกับพลังภายนอกชุมชนได้

ค. ชุมชนมีผู้นำที่หลากหลาย

ชุมชนมีผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชนที่สามารถประสานความคิดและประโยชน์ของชุมชนได้ รวมทั้งมีความสามารถชักชวนและชี้แจงความคิดและข้อมูลให้แก่สมาชิกชุมชนเห็นประโยชน์และร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อสาธารณะได้ จำนวนทั้งหมด 4 คนคือ นายบุญช่วย นามกุดนา ประธานชุมชน นายบุญเลิศ ประเจริญ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาธิตการทำปุ๋ยหมัก นายประสิทธิ์ ราชประสิทธิ์ ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และนางจันทร์ฟอง ประเจริญ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน

ง. ความสำนึกและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน

สมาชิกของชุมชนกำแพงเมือง มีการเรียนรู้และเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมต่อสู้และต่อรองกับปัญหาต่างๆของชุมชนมาตั้งแต่ในอดีต ตลอดจนเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมการรณรงค์ต่างๆที่ชุมชนได้จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาชุมชน กิจกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2540 กิจกรรมดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ก่อให้เกิดเป็นความร่วมมือ ร่วมใจ ของผู้คนที่ทั้งในระดับปัจเจกคือในระดับครัวเรือน และในระดับชุมชนโดยรวม โดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของการเก็บรวบรวมมูลฝอยของชุมชน ให้ความร่วมมือในการคัด

แยกมูลฝอยในระดับครัวเรือน ให้ความร่วมมือโดยเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการรณรงค์ทำความสะอาดภายในชุมชน การรณรงค์ขายหญ้าบนไหล่ทาง รวมทั้งให้ความร่วมมือโดยการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบต่างๆที่คณะกรรมการฯ ได้ตั้งขึ้นมา ในส่วนของชุมชนโดยรวมคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้มีบทบาทในการบริหารจัดการ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน

พฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงสำนึกของผู้คนในชุมชนที่ได้มาร่วมตัวกัน แสดงออกถึงความตระหนักต่อปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนของตน และเห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือในการจัดการมูลฝอยในชุมชนของตนร่วมกับผู้คนกลุ่มต่างๆในชุมชนที่ใหญ่ได้เห็นถึงความสำคัญของคนต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์การจัดการมูลฝอยภายในชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่พวกเขาต้องการ นั่นคือ ชุมชนของตนสามารถจัดการกับปัญหาการตกค้างของมูลฝอยที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนได้ จนชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้นกว่าเดิม ไม่มีมูลฝอยตกค้างเรื้อราด เกิดพัฒนาการจากความต่อเนื่องในรูปแบบของการแปรรูปของมูลฝอยเปียกให้เป็นปุ๋ยหมัก ชุมชนปรับปรุงวิธีการบริหารจัดการมูลฝอยของตนอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อการพึ่งพาตนเองได้ในการจัดการมูลฝอยนั่นเอง

4.4.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน

ปัจจัยภายนอกชุมชนที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคม ในการจัดการมูลฝอยของชุมชนนั้น ได้แก่ ความร่วมมือของเทศบาลนครลำปาง และโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน และ อิทธิพลของการติดต่อสื่อสาร ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ความร่วมมือของเทศบาลนครลำปาง และโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)

ในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ความร่วมมือของเทศบาลนครลำปาง และโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) นับเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญจากภายนอกชุมชน ที่มีผลโดยตรงต่อการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากชุมชนกำแพงเมืองเป็นชุมชนหนึ่งในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลนครลำปางและเป็นชุมชนที่เสนอคำขอเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยร่วมกับเทศบาลนครลำปางและได้รับความเห็นชอบให้มีการดำเนินงานได้ในเวลาต่อมา การที่ชุมชนกำแพงเมืองสามารถจัดการมูลฝอยของตนได้และมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นชุมชนหนึ่งที่ได้

รับความสนใจจากหน่วยงานของทางราชการต่างๆ โดยเฉพาะเทศบาลนครลำปางที่ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาประสานงานกับคณะกรรมการของชุมชนเพื่อการดำเนินงานจัดการมูลฝอยร่วมกัน นั้น ถือได้ว่าการเข้ามาของเจ้าหน้าที่ทั้งจากเทศบาลนครลำปางและโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ที่เข้ามาในชุมชนนั้น มีลักษณะความสัมพันธ์กับชุมชนในแนวดิ่ง ทั้งนี้โดยเข้ามาเพื่อมุ่งหวังที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ เริ่มตั้งแต่การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆ ในการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ตลอดจนได้นำเอาวิธีการของการพัฒนาในรูปแบบใหม่ๆ เข้ามาสู่ชุมชนด้วย รวมทั้งระเบียบต่างๆ ของทางราชการ ได้ถูกนำเข้ามาใช้ในชุมชนมากมาย เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการมูลฝอยของชุมชนได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนขึ้น เพื่อให้มีหน้าที่โดยตรงในการบริหารจัดการจัดการมูลฝอยของชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยแก่คณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน นำพาคณะกรรมการฯ ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการทำงาน การกระทำดังกล่าว ได้ส่งผลโดยตรงต่อระบบการเรียนรู้ เกิดเป็นประสบการณ์การจัดกิจกรรมของกลุ่มในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มคณะกรรมการฯ ได้นำประสบการณ์การเรียนรู้ไปสร้างเป็นกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติต่างๆ เพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการมูลฝอยของชุมชน รวมทั้งนำมาใช้ในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน อาทิ การติดตามประเมินผลกิจกรรมการคัดแยกมูลฝอยในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน การติดตามการจัดเก็บมูลฝอยของพนักงานจัดเก็บมูลฝอยของชุมชน สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมและกลุ่มคนในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกิดระบบการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ทำให้ผู้คนในชุมชนมีการปรับตัวเพื่อให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคมภายนอก

การเข้ามาของเทศบาลนครลำปาง และโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) นั้น เปรียบเสมือนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานจัดการมูลฝอยให้กับชุมชนกำแพงเมืองในลักษณะความสัมพันธ์กันแนวดิ่ง เพราะเพียงลำพังการที่ชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกันของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดการมูลฝอยบนความสัมพันธ์กันแนวนอนที่มีความเข้มแข็งในการดำเนินงานนั้นยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะชุมชนแห่งนี้เป็นเพียงชุมชนเล็กๆ ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ไม่มีงบประมาณและสิ่งจำเป็นต่างๆ เพียงพอที่จะดำเนินการจัดการมูลฝอยของชุมชนเพียงลำพังได้ อีกทั้งยังไม่มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการมูลฝอย จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนต่างๆ จากภาครัฐและภาคเอกชนที่อยู่ภายนอกชุมชนมาช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการมูลฝอยของชุมชนได้ จึงเป็นการประสานงานกันเพื่อการจัดการมูลฝอยของชุมชนที่มีทั้งในแนวนอนและในแนวดิ่ง จึงเป็นคุณสมบัติหนึ่งของความเป็นประชาสังคม

ลักษณะดังกล่าวที่ผ่านมาของชุมชนกำแพงเมือง ได้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของการรวมตัวกันของกลุ่มคนทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือการเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชน ด้วยความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งมีจิตวิญญาณของความเป็นสาธารณะ ที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เนื่องจากได้เห็นสภาพปัญหาความเดือดร้อนจากการตกค้างของมูลฝอยภายในชุมชนกำแพงเมือง จึงพร้อมใจที่จะเข้าร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหามูลฝอยร่วมกับชาวชุมชนกำแพงเมือง ด้วยการสนับสนุนทั้งทรัพยากร อุปกรณ์ และเครื่องมือต่างๆ รวมทั้งด้านวิชาการ และการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย ทั้งนี้ก็เพราะต้องการลดค่าใช้จ่ายต่างๆของชุมชนที่ไม่จำเป็นลงและเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการจัดการมูลฝอยที่ถูกต้อง ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวถือเป็นคุณูปการเป็นอย่างยิ่งแก่ชาวชุมชนกำแพงเมือง ที่หน่วยงานราชการอย่างเทศบาลนครลำปาง สามารถสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างรวดเร็ว นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อริเริ่มแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เกิดกิจกรรม และความต่อเนื่องในการจัดการมูลฝอยของชุมชน มีการสร้างเครือข่ายในการจัดการมูลฝอยในระหว่างชุมชนและพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียง มีการติดต่อสื่อสารกัน ระหว่างกลุ่มคนทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน เหล่านี้ ทำให้เกิดเป็นความเข้มแข็งของชุมชนกำแพงเมืองในการจัดการมูลฝอย ซึ่งชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง จนสามารถพึ่งพาตนเองในการจัดการมูลฝอย นับเป็นการเกิดกระบวนการของประชาสังคมขึ้นในชุมชนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหามูลฝอย สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

การให้ความร่วมมือของเทศบาลนครลำปาง และโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) แก่ชุมชนกำแพงเมืองในการจัดการมูลฝอย จนสามารถทำให้ชุมชนกำแพงเมืองเกิดความเข้มแข็งในการจัดการปัญหามูลฝอยของชุมชนของตนเองได้ในระยะต่อมา สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นประชาสังคม ที่เกิดจากความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของภาคต่างๆในสังคม โดยอาศัยความรักของคนในสังคมของคนในชุมชน เครือข่ายต่างๆ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญแก่ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

2) อิทธิพลของการติดต่อสื่อสาร

การติดต่อสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถือเป็นความจำเป็นเพราะทำให้ความเป็นประชาสังคมมีความเติบโตและขยายตัวอย่างมั่นคง ระบบการติดต่อสื่อสารของประชาสังคมไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เนื่องจากมิใช่เป็นสื่อสารในแนวคิ่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการสื่อสารในแนวราบ ด้วย ซึ่งถือเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกันในลักษณะที่เมื่อใครทราบข่าวสารอะไรที่

เป็นประโยชน์แก่ชุมชนก็นำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ดังนั้นการเชื่อมโยงเครือข่ายของความร่วมมือต่างๆ จึงนับเป็นแนวทางสำคัญเพื่อการสื่อสาร

อิทธิพลของการติดต่อสื่อสารจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง เพราะการติดต่อสื่อสารทำให้เกิดเป็นเครือข่ายของความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนโดยการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนนั้น มีการติดต่อสื่อสารได้หลายทางคือ มีคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนจำนวน 7 ท่าน ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวสารการจัดการมูลฝอยของชุมชน ไปยังกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประชาชนในระดับครัวเรือนทั้งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนกำแพงเมืองเดิม และในพื้นที่ที่ได้ขยายใหม่ออกไป กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพขายขนมและขายอาหารในชุมชน กลุ่มผู้หาขยะในชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ ได้มีโอกาสรับรู้ข่าวสารการจัดการมูลฝอยของชุมชนและได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเป็นการสื่อสารให้ประชาชนได้รับทราบ เพราะครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนกำแพงเมืองได้รับทราบถึงกิจกรรมการจัดการมูลฝอย ทำให้เกิดผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการมูลฝอย เนื่องจากทำให้ครัวเรือนต่างๆ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายมูลฝอยแห้ง เป็นการลดปริมาณมูลฝอยของชุมชนลง และทำให้ชุมชนสะอาดขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับทราบถึงการติดต่อสื่อสารในการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ทั้งจากคณะกรรมการจัดการมูลฝอยที่ได้สื่อสารโดยตรงไปยังประชาชนในชุมชน และในระหว่างกลุ่มประชาชนเองที่อยู่ในชุมชน รวมทั้งจากการสื่อสารข้อมูลในด้านการจัดการมูลฝอยของชุมชนผ่านเสียงตามสายที่มีอยู่ในชุมชนด้วย